

DOSSIER: EL SALISME. MOVIMENT POLÍTIC I BLOC DE PODER

(Foto Arxiu Tobella)

EL SALISME. MOVIMENT POLÍTIC I BLOC DE PODER

Per Xavier Marcet i Gisbert

INTRODUCCIÓ

Alfons Sala és el polític terrassenc que més projecció ha tingut. La seva llarga vida parlamentària i els seus càrrecs van contribuir a que fos conegut arreu de l'Estat, i en especial a Madrid. És lògic, doncs, que la figura de Sala hagi rebut nombroses interpretacions historiogràfiques que, com el mateix biografiat, han estat fruit de cada temps. Sala és per Joaniquet el monàrquic fidel, per Palomares el paradigma de l'industrial i agricultor, per Salvador Utset un catalanista "assenyat" enfront dels radicals nacionalistes, per Puy el cacic omnipotent, per Da Cal l'home de la Unió Monàrquica Nacional a Catalunya, per Ventalló un filo-feixista. Interpretacions, totes, que van des de l'hagiografia —Ventalló, Joaniquet— fins a l'anàlisi més complexa —Da Cal— i que són testimoni de la llarga vida política d'Alfons Sala i de la seva incidència¹. El fet que la majoria d'estudis publicats sobre Sala tinguessin una clara funció política en el franquisme evidència, a nivell local, la llarga continuïtat d'allò que es coneix com a salisme i, a nivell general, com aquest personatge podia ser útil per reivindicacions monàrquiques dintre del règim a l'estil de la realitzada per Joaniquet.

La primera obra que va trencar el to hagiogràfic sobre Alfons Sala és el treball de Josep Puy. En aquest estudi Sala és retratat com el cacic característic de la Restauració i és objecte de la primera visió crítica publicada. L'obra de Josep Puy cal complementar-la i aprofundir-la, bàsicament, amb una major concreció de la història política local de la Restauració i amb l'explicitació del llarg i ampli moviment que fou el salisme. Finalment l'aportació feta pel professor Da Cal a la "Història de la Diputació de Barcelona" ens obliga a corregir l'enfocament excessivament localista —i estereotipat— del personatge, per situar-lo enmig dels conflictes polítics que Catalunya viu entre 1917 i 1925, i especialment en el paper jugat en la desaparició de la Mancomunitat el 1925. Cal afegir a totes aquestes obres publicades un Diari d'Actuacions molt ampli recopilat pel seu Secretari, Salvador Utset, i que es conserva, inèdit, a la Biblioteca Soler i Palet de Terrassa.

L'ARRIBADA DELS SALA A TERRASSA

Els Sala eren una família pagesa ben aposentada provinent del Bages. La seva casa pairal era la Sala de San Pons que es troba tocant a Sallent. Antoni Sala i Sallés —pare d'Alfons—, després d'haver connectat amb la incipient indústria tèxtil de Sallent, baixà a Terrassa i es casà amb Carme Argemí, filla d'Andreu Argemí. Aquest era un teixidor esdevingut fabricant. En una genealogia de l'empresa "Sala i Badrinas", que serà la indústria d'Alfons Sala, es situa l'origen de la mateixa en la fàbrica creada per Joan Argemí el 1838. D'aquesta manera Sala s'atorgava un "pedigree" industrial que completava amb la seva ascendència rural, seguint un patró molt freqüent entre la burgesia terrassenca de finals de segle². Aquesta duplicitat rural/urbana, industrial/agrícola, serà una constant en tota la vida d'Alfons Sala i els seus biògrafs insistiran en la imatge del fabricant modern que mira al futur i, alhora, en la del pagès arrelat a una masia fundada al segle XIII.

Un cop a Terrassa, Antoni Sala, que no era pas un pagès emigrant pobre, no va trigar a situar-se en el restringit món empresarial, continuant l'empresa del seu sogre amb Gaietà Alegre, un altre home cridat a ser un dels industrials importants de les darreries de segle. Antoni Sala va viure la transició de la indústria terrassenca marcada per l'hegemonia dels grans industrials de la primera meitat del segle: els Galí, Busquets, Vinyals, Sagrera, i també l'inici del que serà la nova burgesia que es consolidà a finals de segle en una nova hegemonia més potent i durable. Antoni Sala viurà uns anys de gran mobilitat social. Alfons Sala, el seu fill, aprofitarà la consolidació d'una nova i restringida burgesia per assentar el seu domini polític.

Alfons Sala estudià als Escolapis de Terrassa (aleshores situats al Passeig) i després al Colegi Hispano Romano de Madrid. Finalment es graduà brillantment en dret a la Universitat de Barcelona. Analitzem, però, quina era la Terrassa de la Restauració que Sala trobà quan tornà plenament a la ciutat i quins són els motius que el portaren a ser més un polític que un industrial.

TERRASSA EN ELS ANYS DE LA RESTAURACIÓ

El període de la Restauració ve condicionat pel tipus d'hegemonia política del Sexenni Revolucionari. A Terrassa la burgesia liberal, entroncada amb els principals industrials i propietaris, havia aconseguit donar una gran continuïtat política a tot el període, evitant ruptures brusques. El liberalisme dels homes de la Junta Revolucionària de 1868 era suficientment popular —o populista— com per tenir forts lligams amb el republicanisme moderat, i alhora era prou conservador socialment com per no espantar ningú. La revolta de 1867 entorn dels consums i la revolta republicana arran de les quintes el 1869, no van apartar del liberalisme monàrquic una part important dels dirigents populars de la ciutat, amb la qual cosa el liberalisme va tenir un caràcter interclassista considerable. Els fets del 22 de juliol de 1872, quan l'entrada dels carlins va provocar la mort de Jover i Alagorda, van acabar de donar el caràcter èpic al liberalisme local, que va controlar políticament la ciutat durant tot el Sexenni i va assentar les bases d'una hegemonia molt més clara i durable una dècada després.³

Jaume Vallhonrat, fuster i no pas gran industrial, fou l'alcalde durant tot el Sexenni i la figura política indiscutible del liberalisme terrassenc. El pare d'Alfons Sala, Antoni Sala, fou durant molts anys el primer tinent d'alcalde dels Ajuntaments presidits per Vallhonrat.

Durant molt temps l'esperit del liberalisme popular del Sexenni va intentar mantenir-se a través del Centro Tarrasense, entitat político-recreativa que agrupava liberals i republicans, i que tenia com a principal activitat la commemoració dels aniversaris del 22 de juliol, mantenint la torxa antireaccionària encesa. El Centro Tarrasense fou creat el 1869 com una continuació de l'antic Centro Democrático Progresista, i va ser molt influent en els primers anys de la Restauració.⁴

Aquest impuls del liberalisme monàrquic durant el Sexenni li va permetre un control polític de la vida municipi-

pal durant tota la dècada dels anys vuitanta, amb l'excepció dels anys del republicà federal, Marinell-lo Bosch, a l'alcaldia. A més de Vallhonrat, eren figures destacades dels liberals terrassencs Isidre Torras-Falguera, Jacint Bosch i Narcís Argemí, els quals rebien el recolzament habitual de les principals firmes industrials i agrícoles de la ciutat. Els conservadors, hereus directes de l'antic Partit Moderat, van tenir fins el 1889 un paper de comparses polítics adquirint un relatiu relleu electoral en les etapes de governs canovistes. Ignasi Amat, industrial important i sogre d'Alfons Sala, fou president del Comitè Conservador de la ciutat fins a la seva mort, el 1891. La debilitat dels conservadors queda palesa en la impossibilitat de presentar un candidat terrassenc a les Corts —sempre fou el conservador sabadellenc Turull— i també de col·locar un home a l'alcaldia en temps de governs conservadors.⁵ El 1885 van preferir mantenir el federal Marinell-lo, a canvi del recolzament electoral a Turull, que imposar un alcalde propi.⁶ El descrèdit dels conservadors fou ja absolut quan el 1891, Bosch i Labrús, diputat conservador pels districtes de Girona i de Terrassa, va renunciar a aquest últim deixant la ciutat i el seu districte sense representació. Al mateix temps, Joan Barata i Quintanas, hisendat, conservador, havia renunciat a l'alcaldia per falta de temps, després de la victòria electoral republicana de 1891.

En aquest marc polític els únics que podien pertorbar el domini polític dels liberals eren els republicans terrassencs. El republicanisme terrassenc havia tingut una força considerable durant el Sexenni, si bé mai va trobar el suport que els sectors potents econòmicament van oferir al liberalisme. Dintre el camp republicà, destaca sobretot l'enorme divisió en grups i cascos diversos de la mala-vinguda família republicana. A Terrassa, el republicanisme terrassenc de la Restauració, a més de tenir les divisions tradicionals de federals, progressistes i possibilistes, va presentar dissensions internes importants en cada un d'aquests grups. Els republicans federals, hereus del Círculo Democrático Federalista, seguidors de Pi Margall, eren el grup republicà més potent. El 1883, Joaquim Marinell-lo Bosch, sastre de professió, dirigent federal controvertit, va arribar a ocupar l'alcaldia. Però les seves relacions pragmàtiques amb els conservadors van provocar una escissió profunda dintre el federalisme terrassenc, que va passar a ser dirigit oficialment per Joan Germain i més endavant per Pau Paloma.

Els republicans possibilistes, seguidors de Castelar, tenien el seu home fort en l'industrial Domènec Domingo, procedent d'Izquierda Dinástica. Domingo va ocupar efectivament l'alcaldia des de la nominació pel càrrec d'Isidre Torras-Falguera el 1885, i va dimitir el 1891. La seva actitud moderada i les seves relacions fluides amb el liberalisme el van portar a ser un vessant més dels que a finals de segle van integrar el salisme. Paral·lel a la crisi general del possibilisme a inicis dels noranta, Domingo va desmarcar-se progressivament dels altres grups republicans de la ciutat. La principal dissidència interna dels possibilistes la protagonitzà Francesc Torras, per qüestions aparentment més personals que polítiques, des del 1886 en endavant.

Els progressistes terrassencs, seguidors de Zorrilla, tenien en el veterà dirigent republicà Jaume Plans⁷ el seu principal dirigent. Dintre el republicanisme local van ju-

gar un paper important, tot i no arribar a les cotes de poder que van tastar els federals i possibilistes. Les candidatures d'Unitat Republicana o en coalició amb liberals els van permetre obtenir alguns regidors, com Andreu Poal el 1879 o Francesc Torrens el 1885. L'aproximació política de Vicenç Cusó, director de la Revista Terrasense als zorrillistes els va permetre una influència considerable a inicis de la dècada dels noranta.

En aquests mateixos anys va constituir-se el Partit Republicà Centralista que agrupava els seguidors de Nicolau Salmerón. El terrassenc Antoni Josep Torrella va ser un dels principals dirigents salmeronistes a Catalunya, tenint a Terrassa Baldomero Sagristà com a President i col·locant a Marcel·lí Miroso com a regidor centralista el 1893.

Durant l'última dècada del segle van donar-se diversos intents d'unitat republicana que van fracassar repetidament. Un dels pocs moments en què aquesta unitat va ser real fou el 1893 quan, sota la presidència de Jaume Plans va reeixir a crear una candidatura unitària a les eleccions municipals de 1893. En general però, el republicanisme terrassenc donà una imatge de gran activitat en tot el període de la primera etapa de la Restauració —només cal veure els nombrosos diaris republicans que van aparèixer i els nombrosos cascos republicans que existien—, però esterilitzada per unes divisions internes insalvables que van ajudar al domini del liberalisme primer i després del salisme.

Desconeixem el grau d'identificació dels treballadors terrassencs amb el republicanisme. Les victòries electorals a les eleccions municipals, la identificació d'algun obrer entre els líders republicans locals, i la posterior força del radicalisme lerrouxista, ens permeten suposar que l'obrerisme i el republicanisme terrassenc havien de tenir vinculacions. En tot cas, els treballadors terrassencs no van destacar per una especial conflictivitat, sinó més aviat al contrari, tant l'opinió republicana com la dinàstica feia el mateix diagnòstic moderat de l'obrerisme local. En la primera etapa de la Restauració coneixem poques mobilitzacions obreres importants. La del 1er de Maig de 1890, amb una manifestació d'uns mil treballadors, i les protestes el 1898 pels processos de Montjuïc. Entre els conflictes laborals destacaren la vaga de teixidors mecànics i de paletes del 1890. En moments de forta crisi, com el 1886 i el 1895, l'Ajuntament establí Junes d'auxilis per pal·liar la misèria dels treballadors aturats. L'any 1896 la Junta Central d'Auxilis de Terrassa tenia més de 1000 famílies inscrites.

Pel que fa al catalanisme, cal dir que va tenir uns inicis similars als d'altres ciutats mitjanes a Catalunya. El 1886 Soler i Palet creà el Centre Català, i el 1890, amb Josep Arch fundaren l'Agrupació Regionalista. El catalanisme, però, no arribà a trobar mai el seu espai polític a la ciutat. En la conjuntura en què el catalanisme es desenvolupà a la Catalunya urbana, a Terrassa aquest quedà eclipsat pel salisme.⁸

Aquest és a grans trets l'esquema polític de la ciutat, i respon a una estructura social que canvia a mesura que es transforma la indústria tèxtil llanera. Encara que aquests anys siguin els coneguts habitualment com els de la "febre d'or", no es pot parlar d'un creixement sense interrup-

cions, com ho demostren les intenses crisis de 1885 i més endavant les de 1895. En aquests anys la indústria terrassenca mecanitzarà el tissatge, desenvoluparà el subsector de l'estam i de les llanes regenerades, i prepararà el pas cap a l'electricitat com a força motriu. Al contrari que a Sabadell, a Terrassa es confirmarà la tendència a una major concentració de la producció en empreses grans o mitjanes i la incorporació del cicle integral de totes les fases de la producció en les mateixes.⁹

La classe dirigent terrassenca des d'inicis del segle XIX estava composta essencialment pels grans industrials tèxtils —Busquets, Galí, Vinyals, Sagrera. Durant l'etapa de la Restauració això era clarament així, però amb algunes matisacions. Alguns propietaris agrícoles, hisendats importants, com Isidre Torras-Falguera, Antoni Ubach i Soler o Joan Barata, jugaven un paper de primer ordre a la ciutat. Els dos primers foren, per exemple, els grans impulsors de la fundació de la Caixa d'Estalvis de Terrassa el 1877. Per altra banda, dintre el món industrial hi havia una gran mobilitat social, i al costat dels grans industrials —els Sala, Amat, Alegre, Ubach, Armengol— hi havia constantment nous emprenedors que intentaven fer-se un espai al sol.

En aquest període, la burgesia terrassenca va anar creant un conjunt d'institucions que havien de representar els seus interessos i alhora, també tenien la pretensió de vertebrar la ciutat. En pocs anys de diferència naixien l'Institut Industrial (1873), La Caixa d'Estalvis de Terrassa (1877), el Banc de Terrassa (1881) i la Cambra de Comerç (1886), que esdevindran instruments útils per a la canalització i defensa dels interessos industrials i agrícoles del districte terrassenc. Els principals industrials van mostrar més interès en constituir aquestes entitats que en la participació política, essent aquesta una de les crítiques més repetides des de la premsa local. S'acusava els industrials d'indiferentisme davant les qüestions de la ciutat i de recordar-se de Santa Bàrbara quan tronava.¹⁰ La inhibició era més palesa encara pel que fa a incorporar-se a l'Ajuntament.

Aquesta burgesia, però, era conscient que no en tenia prou amb la vertebració a través d'aquestes entitats, i els seus elements més conscients, amb l'ajut de la premsa dinàstica, reivindicaven uns canals propis que els asseguressin la influència necessària per a poder desenvolupar la indústria. Les constants campanyes a favor del proteccionisme, i l'alerta constant davant de qualsevol modificació aranzelària, era la principal actitud que s'exigia als diputats pel districte. Però pel que feia a la millora de les infraestructures de comunicacions o la disposició de nous serveis, els temes s'allargaven enormement a la Diputació i s'eternitzaven a les Comissions Parlamentàries de Madrid. Aquesta necessitat va fer-se més evident després de la crisi de 1885.

Tradicionalment, l'excusa de tots els mals de la ciutat era que estava integrada en el mateix districte electoral que Sabadell, i aquesta ciutat i la seva zona d'incidència tenien un pes demogràfic major i sempre obtenien la representació en detriment de Terrassa. Així el 1877 Ignasi Amat aconseguia tots els vots de Terrassa però no esdevenia diputat. Normalment l'acta se l'emportava Pau Turull, important industrial sabadellenc que a part de dedicar-se poquíssim a la vida parlamentària, des de Terrassa, es tenia la convicció que només escombrava cap a Sabadell.

Els altres diputats, Maluquer i Viladot (1886) i Antoni Sedó (1892), desconeixien el districte i s'escollien pel criteri de l'encasellat propi del caciquisme de la Restauració. Tots aquests elements jugaren enormement a favor d'Alfons Sala quan esdevingué diputat el 1893, perquè a més de conèixer el districte, desenvolupava una activitat molt superior a la dels anteriors diputats.

Les gestions per a la divisió del districte van iniciar-se el 1883 però no van ser efectives fins el 1887. L'impuls definitiu el donà el diputat liberal Joan Maluquer el 1886. El districte de Terrassa quedava compost finalment per Castellbisbal, Rubí, Ullastrell, la Creu Alta (fins el 1904), Vacarisses, Viladecavalls, Talamanca, Mura, Rellinars, Olesa i Terrassa. A més del nucli industrial de Terrassa hi havia una mínima presència fabril a Olesa i Rubí; la resta del districte era plenament agrícola.¹¹

La divisió del districte perpetuà l'asimetria política de les ciutats de Sabadell i Terrassa. Mentre a Sabadell el pes del republicanisme i de l'obrerisme serà molt important i la dreta estarà representada per la Lliga Regionalista, a Terrassa el republicanisme estarà molt fragmentat, el catalanisme serà molt dèbil, i les posicions dinàstiques i, especialment, el salisme, tindran una gran importància.¹²

LA POLÍTICA DE CAMPANAR

La premsa local —“La Revista Tarrasense”, “El Tarrasense”, “La Comarca”— qualificava la política municipal de política de campanar, a causa dels constants embolics i contradiccions que presentava. Els conflictes de partit impedièn, segons la premsa, dedicar-se realment a la ciutat. Els mateixos diaris, però, queien molt sovint en allò que condemnaven i reproduïen polèmiques tant estèrils com inacabables. El cert és que aquests conflictes, produïts pel sectarisme o per personalismes, arribaven en ocasions a paralitzar la vida política de l'Ajuntament. El cas més greu es produí el 1895 durant l'alcaldia del conservador Josep Ventalló, que es trobà amb el boicot de republicans, liberals i dels propis conservadors silvelistes. Les actes municipals reflecteixen molts plens als quals assistien poquíssims regidors, d'un parell a mitja dotzena. Tot i la importància d'aquests conflictes, hom no ha de suposar als Ajuntaments una gran capacitat de gestió. Els Consistoris tenien unes possibilitats molt més administratives que polítiques, però no deixaven de ser, en bona mesura, el mirall de la vida de la ciutat. Les principals discussions polítiques que s'hi van sostenir foren les referides a la qüestió escolar. El debat sobre la destinació de les subvencions a l'ensenyament, laic o religiós, s'heretava de la gran Batalla dels Escolapis de 1856 a 1868¹³, i es va reproduir en els anys de Marinelló a l'alcaldia, especialment el 1883. L'Ajuntament no tenia capacitat econòmica per a realitzar obres d'envergadura. Qualsevol projecte important requeria d'un emprèsit avalat pels principals contribuents. D'aquesta manera es comprèn que els principals industrials no tinguessin massa interès en destinar el seu temps a una administració que, per les coses realment importants, depenia d'ells mateixos. N'hi havia prou en controlar els Ajuntaments perquè no fessin disbarats.

Una altra cosa eren les Diputacions, organismes importantíssims per la política local, sobretot pel que fa als serveis i a les comunicacions. En aquest organisme homes

com Joan Barata Quintana, conservador, o Francesc Alegre i Roig, liberal, dues de les fortunes de la ciutat, sí que van tenir repetit interès per participar-hi. El mateix Alfons Sala, que mai fou regidor o alcalde, començà i acabà la seva vida política a la Diputació de Barcelona.

Els alcaldes eren nomenats per Reial Ordre i el Comitè local del partit en el govern de torn havia de gestionar la designació. No era fàcil trobar els homes adequats i presentar candidats presentables. Com que la vida municipal i els canvis de govern seguien ritmes diferents, els alcaldes no corresponien a una correlació política determinada. Aquest factor i el canvi sovintejat d'alcaldes —i de govern— donaven encara més inestabilitat a la política municipal. Després de la llarga Alcaldia de Jaume Vallhonrat en el Sexenni, només Domingo Domingo ocupà durant cinc anys el càrrec; els altres alcaldes no acostumaven a passar més d'un o dos anys presidint el Consistori. L'any 1891 va plantejar-se una situació límit que exemplifica el poc interès que l'Ajuntament despertava en determinats sectors de la societat terrassenca. Aquest any, Joan Barata fou nomenat Alcalde per Reial Ordre, d'acord amb el torn dels conservadors. Barata, però, no volia fer-se càrrec de l'Ajuntament de cap manera, fins el punt d'arribar a mantenir un plet amb el propi Consistori per un afer particular¹⁴. Barata senzillament no exercia, però és que els tinents d'Alcalde que havien de substituir-lo reglamentàriament, Joan Germain Amat i Joaquim Marinel·lo Bosch, s'anaven posant malalts a mesura que els arribava el torn. En definitiva, l'Ajuntament escollit el mes de maig no va poder constituir-se fins a l'octubre següent, presentant després més d'una sessió plenària suspesa per falta de quòrum. Però la renúncia de Joan Barata no era ni molt menys l'única: anteriorment Torras-Falguera, el 1885, havia al·legat malaltia per no ocupar el càrrec, i més endavant el 1897, Joan Marcet i Palet abandonà el càrrec als pocs mesos d'haver estat nomenat per dedicar-se a la seva banca particular. A més d'aquesta inestabilitat, contribuïa al desprestigi de les institucions la permanent farsa electoral del sistema de la Restauració. Les tupinades eren habituals i escandaloses en algunes eleccions a Diputats a Corts i a Diputats Provincials. La participació era normalment molt baixa, malgrat les actes fossin ben plenes. L'any 1879 tot Terrassa va votar el seu candidat Roca i Roca, però la tupinada de Sabadell fou més gran i s'emportà l'acta Pau Turull. Un altre exemple: el 1894, la Revista Tarrasense denuncià el caciquisme local en les eleccions a Diputat Provincial, en les quals fou escollit Francesc Alegre. Segons la Revista Tarrasense només hi van haver 6933 votants i el resultat va ser de 12418 vots favorables a Francesc Alegre. De fet, cada eleccions eren un escàndol habitual.¹⁵

Davant d'aquesta situació, la premsa local —El Tarrasense en especial— reivindicava més patriotisme local als empresaris i hisendats. Formulava un terrassenquisme que consistia en una defensa de la indústria expressada cara a l'exterior, en un proteccionisme sense concessions, i en la necessitat d'aplegar internament tots els esforços per aconseguir superar els dèficits infraestructurals —aigua, comunicacions¹⁶ i vivenda— que la ciutat presentava. Per fer això la recepta era sempre la mateixa: superar les pica-baralles de partit i tenir la ciutat com a únic objectiu. Lògicament la materialització d'aquest discurs terrassen-

quista passava per convèncer a la classe dirigent de la ciutat que calia implicar-se en la mateixa.

L'alarma sonava cada cop que hi havia motiu per algun greuge comparatiu amb la ciutat de Sabadell¹⁷, per qüestions d'aigua, de comunicacions de les respectives ciutats amb el districte, per l'arribada de nous serveis com el telèfon, per la instal·lació de serveis estatals com la subalternia d'hisenda o les successives batalles per les jurisdiccions judicials.¹⁸ Sistemàticament es denunciava, de vegades curiosament amb el mateix to a les dues ciutats, el retraïment dels sectors més "preparats" que impedia aprofitar oportunitats que anaven a instal·lar-se a casa dels veïns.

Sense entendre aquest ambient és difícil entendre el que significarà el salisme. Alfons Sala sabrà omplir aquest discurs terrassenquista i aportarà una activitat inusual en els polítics que havien representat el districte en el seguiment dels seus problemes. Això explica el gran consens que en amplis sectors d'opinió va despertar en els seus primers anys. Per assolir això, Sala va donar els passos precisos per controlar la política local. Començà la seva carrera política el 1888 com a Diputat Provincial i va anar teixint una àmplia xarxa de relacions a Terrassa i als pobles que li va assegurar l'hegemonia política més durable de la Terrassa contemporània.

SALA, EL PAS A LA POLÍTICA

Alfons Sala coneixia per tracte familiar els homes que encapçalaven les principals institucions terrassenques. El seu pare, Antoni, havia estat durant molt temps, de 1873 a 1877, el Primer Tinent d'Alcalde en el llarg període de l'Ajuntament Vallhonrat. El 1875, essent el principal industrial de la ciutat¹⁹, havia presidit l'Institut Industrial. El soci del seu pare fins 1886, Gaietà Alegre, era el President del Banc de Terrassa i director de la Caixa de la ciutat. Potser l'habitual hagués estat que Sala seguís una brillant carrera empresarial, continuant l'empresa Sala Hermanos (del seu pare Antoni i el seu oncle Pasqual²⁰), en la qual el 1886 es concretava l'empresa familiar. Però Sala inicià un altre camí, el de la política, que en molts moments fou un complement ideal pels interessos de la indústria que acabaria heretant.

Els anys en què Sala acabà la seva carrera d'advocat es caracteritzaren per una intensa activitat en nombroses iniciatives de la ciutat. Sala havia estat un alumne brillant que acabà el batxillerat fet a Madrid el 1880. Participà el 1883, al costat d'Ignasi Amat, en l'Exposició Industrial i Agrícola realitzada al Col·legi Terrassenc com a Secretari. Es vinculà al Comitè liberal i el 1886 organitzà un homenatge al diputat liberal Joan Maluquer, quan s'aconsegueix la divisió del districte. Fou secretari de la Junta Parroquial. L'activitat, però, que més projecció li donarà, fou la de ser el primer secretari de la Cambra de Comerç fundada el 1886. Sala començarà una llarga activitat en una institució que al cap de pocs anys presidirà.²¹ L'any 1887 és l'any en què la seva activitat social i política el fa despuntar. Aquell mateix any acompanyà ja a l'alcalde Domènec Domingo a realitzar gestions a Madrid. Els seus contactes i la seva activitat el portaran el 1888 a ser candidat electe a la Diputació Provincial, després d'algun malentès sobre si reunia l'edat necessària. Pocs

mesos abans de ser escollit, Alfons Sala es casava amb Mercè Amat i Brugada, filla d'Ignasi Amat Galí, industrial important i cap dels conservadors terrassencs. Ignasi Amat havia estat Alcalde de Terrassa el 1863-64 pels moderats i la seva posició social es reflectia en la tradició d'allotjar al seu domicili del carrer Sant Pere els visitants il·lustres de la ciutat. Sala, participant del què serà una norma en la burgesia local, era un exemple més de l'endogàmia constant de l'oligarquia terrassenca. L'any 1889, a causa de la mort del seu pare, Antoni ocuparà el càrrec de Cap del Sometent junt amb l'autoritat tradicional de Jaume Vallhonrat. A la Diputació activarà les gestions per la millora de les comunicacions i presidirà la Comissió Aranzelària. La seva activitat li valgué el nomenament de soci honorari de la Cambra de Comerç el 1890, amb el suport de les principals personalitats de la indústria local. L'any següent presidirà la Cambra de Comerç, en una Junta on trobarà a Joan Barata i Josep Garcia-Humet, amb qui establirà una llarga i intensa col·laboració. El prestigi que la seva dedicació li reportà, li valdrà per ser reescollit Diputat Provincial el 1892, després d'algunes tensions amb els homes del Comitè Provincial Fusionista, i l'any següent, el 1893, ser escollit Diputat a Corts pel districte de Terrassa. En molt poc temps, i amb només trenta anys, Sala ocupava el principal càrrec polític del districte i es disposava a assentar unes sòlides bases de domini polític del mateix. Sala era l'home que la burgesia terrassenca necessitava, cosa que a efectes de discurs volia dir l'home que Terrassa necessitava.

DEL LIBERALISME AL SALISME

Quan el 1888 Alfons Sala arribà a Diputat Provincial, no només disposà dels contactes necessaris, del poder econòmic i del prestigi d'un estudiant brillant, sinó que recollí l'herència del vell liberalisme terrassenc dels Vallhonrat, Bosch, Torras-Falguera, Argemí i Alegre, és a dir, de la burgesia progressista que dominava plenament la ciutat des de feia vint anys. Alfons Sala recollí la torxa d'aquell liberalisme, hegemònic des del Sexenni, i èpic des de 1872, com cada any recordava en les commemoracions del 22 de juliol el Centro Tarrasense. Un liberalisme econòmicament modern però proteccionista fins el moll dels ossos, monàrquic, però que va continuar durant la República de 1873, socialment conservador però populista, poc clerical i anticarlí. Un liberalisme especial, d'una forta empremta localista.

Sala es vinculà molt aviat al Comitè Fusionista de la ciutat²², el 1885, on va intensificar la seva relació amb homes com Torras-Falguera i sobretot Vallhonrat, el seu padrí polític. Era lògic que Sala, per relacions familiars i per tradició local optés pels liberals. A més, Sala havia tingut contactes a través del seu pare amb Rius i Taulet i altres dirigents fusionistes de Barcelona.²³ Els conservadors, dirigits pel seu futur sogre, Ignasi Amat, jugaven un paper subaltern a la ciutat. D'altra banda, entre conservadors i liberals hi havia nombrosos casos de doble militància en la pràctica i les seves diferències no eren ni molt menys insalvables. Antoni Ubach i Soler, industrial i pro-

pietari molt important i molt actiu en els anys de la Primera Restauració, oferia alternativament el seu suport a conservadors i liberals sense cap mena de problema. Amb el temps, els liberals ocuparan per tradició, i en la figura d'Alfons Sala, la representació parlamentària del districte, i els conservadors, en la figura de Joan Barata, la representació a la Diputació Provincial. En les eleccions municipals, i especialment, des d'inicis de l'actual segle, ambdues formacions convergiren en les llistes salistes o coalicions de dreta.

La bona relació entre conservadors i liberals pràcticament només es va trencar durant l'alcaldia, el 1895, del cap conservador terrassenc, Josep Ventalló i Vintró. Durant el seu mandat Ventalló tingué una dura oposició en forma de boicot de liberals, republicans i silvelistes. En les eleccions municipals de 1897, Sala, la Cambra de Comerç presidida per Antoni Ubach i l'Institut Industrial, apadrinaren una candidatura unitària a la qual no s'hi integraren els conservadors. La campanya electoral fou duríssima i La Comarca, diari propietat del propi Josep Ventalló, atacà el caciquisme local "que fué revolucionario en el 68, republicano en el 73, conservador después de la Restauración y fusionista siempre"²⁴. La Comarca identificarà el caciquisme amb el liberalisme local, responsable segons els partidaris de Ventalló de l'atomització de la vida política terrassenca en petits grups incapaces de posar en dubte la seva hegemonia. Els conservadors de Ventalló van guanyar aquesta batalla als fusionistes de Sala. Ubach i Garcia-Humet²⁵ van dimitir dels seus càrrecs a la Cambra de Comerç i a l'Institut després de la derrota. Però aquest episodi no va tenir continuïtat i els conservadors van acabar essent un corrent més de suport al salisme, i la "Comarca del Vallès" va ser l'òrgan habitual dels partidaris d'Alfons Sala. Una batalla no és una guerra. I en aquesta batalla hi hagué una gran dosi de personalismes provocada per les fòbies i les fílies de la forta personalitat de Josep Ventalló i Vintró.²⁶

Al meu entendre les raons de l'adscripció liberal d'Alfons Sala són bàsicament locals. Borja de Riquer ha explicat que el Partit Liberal a Catalunya estava compost per industrials menys visceralment proteccionistes que els del Partit Conservador, i que en bona mesura, el seu menor pes respecte el Partit Conservador era a causa de les constants lluites internes que el debilitaven (Rius i Taulet, Germans Godó, Josep Collaso, Josep Coma). El cas d'en Sala, però, no és d'un proteccionista moderat, ni tampoc és acceptable la divisió simplista que els fabricants cotoners més afectats per la crisi del 98 fossin majoritàriament conservadors i busquessin alternatives al sistema, mentre que els llaners menys colpits pel desastre del 98 optessin per la continuïtat dintre el sistema, i d'aquí que no s'adscrivessin al catalanisme com feren majoritàriament els conservadors. La divisió cotoners-conservadors-catalanistes i llaners-liberals-anticatalanistes no pot sustentarse amb tan pocs exemples.²⁷ Sí que és cert, en canvi, que Sala, i en general els industrials terrassencs, treballaren sempre per obrir els seus propis canals dintre del sistema, que no coincidien amb el catalanisme de sectors de la burgesia catalana ni eren vies mimètiques a les del Foment del Treball Nacional. En aquest sentit Sala continuarà la tradició particularista del liberalisme terrassenc.

Alfons Sala amb la Reina Victòria-Eugènia. (Foto Arxiu Tobella)

Des de que Alfons Sala fou escollit Diputat Provincial el 1888 i a Corts el 1893, havia rebut reiterades mostres de reconeixement per part del districte. El seu treball era més efectiu i més vistós que el dels altres representants que havia tingut el districte, molts dels quals havien destacat per la seva nul·litat. Sala, en una ciutat políticament dividida, havia aconseguit fer-se amb la bandera de defensa dels interessos locals, i les seves posicions eren progressivament identificades com a les terrassenquistes. Així Sala era qualificat per "La Comarca" com el "incansable", o es reunien tots els alcaldes del districte per fer-li un regal agraïnt les seves gestions.²⁸ L'any 1896, Sala tornà a ser diputat amb el suport forçat pels acords provincials dels conservadors locals (els fusionistes terrassencs donaran suport a Barata en les pròximes eleccions a la Diputació Provincial). I l'any 1899, Sala va fer primer una de les seves múltiples fintes anunciant la retirada, i, essent proclamat candidat després, assolí un gran consens polític a la ciutat. En el Comitè Electoral que li donà suport hi figuren conservadors com Joan Barata i Jaume Casamada, silvelistes com Ramon Cortès i Francesc Belil, possibilistes com Domènec Domingo, liberals com Pegrè Matalonga i Francesc Alegre, l'ex-alcalde independent Josep Escudé, industrials i hisendats tan importants com Josep Freixa i Argemí, Antoni Ubach i Soler i Josep Garcia Humet —els dos últims impulsors del Comitè Polaviejista de la ciutat—, Joan Cadevall, Director del Col·legi Terrassenc i Pau Samaranch, President del Círcol Tradicionalista. De fet, Sala rebia el suport del "tot Terrassa". Els catalanistes, a través d'"Egara" i d'homes com Josep Arch també van fer explícit el seu suport a Sala. Fora només quedaven els republicans que, com Joaquim Marinello, van negar-se a donar suport a Alfons Sala, i les reticències conjunturals dels conservadors de Ventalló.

Els republicans, des de 1893, anaven denunciant la transformació que s'operava en el vell liberalisme terrassenc.

Aquest, segons ells, abandonava tota la seva tradició progressista i esdevenia simplement una opció caciquista. Des de la Revista Tarrasense s'acusava a Sala de manipular el vell Vallhonrat i crear un liberalisme tan conservador que podia rebre sense problemes el suport dels carlins terrassencs.

L'oposició al salisme, especialment la republicana, anirà repetint durant dècades que el liberalisme de Vallhonrat no té res a veure amb el liberalisme d'Alfons Sala, i que aquest s'apropià d'una herència ideològica que transformà en profit propi i dels interessos que representava. Així, molts anys després, apareixia un article encara sobre aquesta qüestió en el diari republicà "L'Acció" del 27 de febrer de 1931, en què es recordava així els orígens del salisme: "El salismo nació en la vida pública ungido con el santo óleo de la libertad sacrosanta, que simbolizaron aquellos honorables padrinos que se llamaron Vinyals, Vallhonrat, Badrinas, Plans, Jover i Alagorda (...) El Sr. Sala no se percataba de hacer ostensibles manifestaciones de desafecto a la clericalia y al carlismo, pues Don Alfonso inició en política precisamente cuando la fiebre liberal ardía fervientemente en el corazón de los buenos tarrasenses de aquellas épocas. Y Tarrasa era un feudo de liberales y se conocía con el sobrenombre de cuna del liberalismo". L'article ve firmat per Severiano Pomares i es titulava "la desaparición del salismo". En la mateixa línia d'argumentació i bastants anys abans, el 1909, havia aparegut l'opuscle "La crisis del liberalismo tarrasense" d'autor anònim —"un tarrasense liberal"— i dirigit a Amadeu Hurtado, diputat per Solidaritat Catalana pel districte terrassenc, en l'única ocasió en què Sala no optà a la reelecció. La idea central de l'article és que el liberalisme terrassenc de 1872 ha anat perdent terreny davant del "ultramontanismo clerical". Sala ha malbaratat l'herència d'aquell liberalisme de 1872, burgès i interclassista alhora, per escorar-lo cap a la reacció clerical.²⁹

Al marge de les valoracions polítiques del moment en què foren emesos aquests judicis sobre l'ús que Sala féu de la tradició liberal que heretà, és important considerar la imatge progressista i regeneracionista de l'etapa inicial de la vida política d'en Sala per entendre el gran consens que va aplegar al voltant de la seva figura i el moviment que derivà. Consens que es va mantenir fins a l'entrebanc de Solidaritat Catalana i que no es va trencar definitivament fins el 1917, any de la seva ruptura amb els catalanistes. Però aleshores el salisme, com a bloc de poder més que com a opció política, estava assegurat per molts anys.

En aquest sentit és especialment important considerar el canvi generacional que es produeix en els primers anys de la vida política d'Alfons Sala, i el procés d'estabilització de les grans famílies industrials terrassenques. El salisme neix en el moment en què, altre cop, i des de que havien desaparegut els Busquets, Vinyals, Sagrera i Gali com a grans fabricants d'inicis de segle, es consolida una burgesia industrial molt més estable i que opera un relleu generacional en l'última dècada del segle (ens referim als Alegre, Amat, Badrinas, Fontanals, Salvans, Freixa o Vallhonrat).

En conclusió, Sala, a finals de segle, ha aconseguit dominar políticament el districte, obtenint, a més, un ampli consens en el suport a les seves gestions. Sala s'ha apropiat de la bandera del terrassenquisme —la ciutat abans que els partits— i ha reconvertit el vell liberalisme en una opció menys populista però més pragmàtica. El pas del liberalisme al salisme és, però, quelcom més que un canvi ideològic i polític: és la consolidació d'un bloc de poder que, a través del poder econòmic, del control de les institucions ciutadanes i de la representació del districte, dominarà la ciutat més enllà de la vida política del propi Sala. En aquest sentit el salisme serà un moviment que té els seus orígens en el liberalisme del Sexenni i, paradoxalment, els seus estreps últims en les darreries del franquisme.

SALA AL PARLAMENT

Durant els seus primers anys de diputat a Madrid, Alfons Sala oferí la imatge d'un liberal moderat, defensor dels interessos industrials, i al qual li encanta posar com a paradigma Anglaterra i citar Gladstone. Moltes de les seves intervencions serviren per expressar les inquietuds de les institucions que li donaven suport, especialment la Cambra de Comerç i l'Institut Industrial de Terrassa. Però també pujà a la palestra per defensar les propostes de l'Institut de Sant Isidre i de la Liga Nacional de Productores, ambdues ben representades a Terrassa pel seu amic, Antoni Ubach i Soler. Les intervencions de Sala tenien un caire eminentment econòmic. Pràcticament, fins al debat de les mancomunitats, el 1912, quan Sala ja comença a ser un diputat veterà, no participà en les grans polèmiques polítiques. Sala es va concentrar, en els primers anys sobretot, en defensar els interessos industrials intervenint en els debats de política aranzelària, en ressaltar la necessitat de millorar i abaratir el transport, especialment el ferrocarril, en procurar el manteniment del comerç amb Cuba, abans i després del desastre de 1898, en defensar el Programa de les Cambres de Comerç de l'Assemblea de Saragossa, entre altres actuacions similars. En el marc de la crisi finisecular, Sala adoptà un to marcadament re-

generacionista, i el 1899 va arribar a organitzar un míting a Terrassa amb Santiago Alba i altres dirigents de Cambres de Comerç, contra els pressupostos del govern Silvela de 1899. Els discursos de Sala que més considerarem són els que va dedicar a la defensa del proteccionisme, al transport, a l'ensenyament tècnic i a la reglamentació del treball. A través d'ells Sala mostra el seu pensament i el seu tarannà. Lògicament Sala, al costat d'aquests grans temes, realitzava un treball eficaç i puntual, on abocava contactes i influència, per aconseguir les reivindicacions concretes que tant prestigi li reportaven en el districte i especialment en el seu àmbit rural. Són nombroses les propostes de llei que Sala presentà per realitzar la xarxa de carreteres que avui comuniquen Terrassa amb la seva comarca.

Del conjunt de debats parlamentaris ressaltarem el debat sobre política aranzelària de 1906. En aquest debat Sala féu una defensa acadèmica del proteccionisme³⁰. Partint d'una imatge èpica de l'industrial emprenedor versus el latifundista vividor, i tot citant Roosevelt, insistí en la necessitat de compensar els preus de l'interior i els de la importació. Segons Sala, era necessària una legislació proteccionista que s'acompanyés d'una ferma condemna a l'absentisme existent en l'agricultura i de la potenciació d'un ensenyament tècnic modern. Aquest, i no un altre, era el camí del progrés. Sala criticà durament la Comissió parlamentària d'aranzels per la seva incapacitat tècnica, per no dotar-se de personal qualificat i per no saber ni el que és l'estadística. La tesi essencial de Sala era que el comerç exterior és causa de la riquesa nacional, però mai l'origen. D'aquí la necessitat d'enfortir el mercat interior i potenciar la indústria, el sector que aixeca la bandera de la modernitat davant una agricultura dibuixada com a paradigma de l'absentisme i l'endarreriment econòmic. Aquesta defensa apassionada del proteccionisme portarà a Alfons Sala a enfrontar-se amb el cap de files del Partit Liberal, Segismundo Moret, fins al punt d'abandonar sorollosament el Partit. "Para mí tratándose de estas graves cuestiones, no hay más que un partido, el partido español" i "desde hoy me declaro independiente (aplausos en la minoría catalanista) para que no vuelva a verme en el duro trance en el que me he visto esta tarde"³¹. Sala culminava així el que havia estat una llarga contradicció del liberalisme terrassenc: compartir la militància amb lliurecanvistes o proteccionistes poc convençuts. L'any 1914, atesa l'escassetat de la llana i el debat sobre la liberalització del seu mercat exterior, i l'any 1921, donada la crisi de postguerra, Sala tornarà a aixecar la bandera proteccionista al Congrés de Diputats.

L'any 1925, en una conferència realitzada en el Círculo Mercantil de Madrid, el mateix Sala va sintetitzar els principals eixos del seu pensament econòmic. Per Sala la política econòmica s'ha de basar, primer, en evitar la contradicció entre agricultura i indústria, procurant que ambdues es complementin i que no caiguin en l'estanca-ment. Segon, un intervencionisme mesurat de l'estat que assegurí, a través del proteccionisme i de la integració del mercat interior, la vitalitat de la producció del país. Igualment l'estat ha de procurar el foment de nous conreus i la introducció de conreus intensius a l'agricultura, i en un altre àmbit, l'estat ha de procurar el foment del turisme.

Tercer, l'activitat econòmica ha d'anar acompanyada d'un ensenyament tècnic adequat. Coherent amb aquesta idea, Sala fou un dels principals impulsors de les Escoles Industrials de Terrassa. Per defensar aquest punt de la seva teoria econòmica, Sala s'inspirà en la reflexió de Robert Owen sobre la possibilitat de modificar les circumstàncies que envolten l'home a través de l'ensenyament. No hi ha discurs econòmic de Sala al Congrés en què no propugni l'ensenyament tècnic industrial, com a element de progrés econòmic i també de dissuasió subversiva. L'ensenyament tècnic industrial s'havia de complementar amb les escoles domèstiques dedicades a les noies, a l'estil de les "Escoles Menageres" franceses que tenien fascinat al Sr. Sala. Com a quart i últim element, Sala considerava que el progrés econòmic a Espanya havia de salvar tres obstacles: a) un transport car i dolent. Calia complementar una xarxa de ferrocarril eficaç amb una política de carreteres. Sala va efectuar sobre aquest tema nombroses intervencions en el Congrés, on protestava, per exemple, perquè a l'any 1903, un article sortit de les estacions de Terrassa o Sabadell podia tardar vint-i-tres o vint-i-quatre dies en arribar a Madrid, o perquè el blat importat de l'Argentina sortia més barat que el peninsular en el port de Barcelona. b) la necessitat d'una reforma tributària, que no penalitzés els industrials davant altres sectors de la producció. c) les repercussions que el conflicte del Marroc tenia en l'economia espanyola.

Si en el camp econòmic Sala s'esforçava per donar la imatge d'un industrial dinàmic, en el camp social tota la seva modernitat es tornava conservadorisme.³² Emparant-se en el seu coneixement pràctic del treball industrial, i no en les errònies teories que, a parer seu, defensava la Comissió de Reformes Socials que es reunia a Madrid i que no havia vist mai un obrer, Sala va torpedinar algunes de les més significatives propostes de millorar les condicions de treball que es presentaren al Congrés.³³ L'any 1900, en ocasió del debat sobre la Reglamentació del treball de les dones i els nens, Sala considerava que reduir la jornada laboral femenina —d'onze hores a deu— era convertir a les treballadores en mà d'obra poc rendible, i per tant, condemnar-les a l'atur. Igualment passaria amb els infants en imposar determinades limitacions al seu horari laboral.³⁴

Al costat d'aquestes posicions, Sala no perdé ocasió de presentar un panorama social idíl·lic, on regnava la plena cooperació entre el capital i el treball fruit d'un perfecte agermanament, fent un discurs mimètic al de la doctrina social de l'església: "el pobre no ha de odiar al ric, ni este ha de abusar de aquell, que es Dios quien reparte las riquezas y señala a cada uno su papel en este mundo, y que tras esta vida nos espera una eternidad, en dónde todos hemos de ser igualmente juzgados!".³⁵

La realitat, però, no devia ser tan idíl·lica, quan el mateix Sala es lamentava tres anys després i també en el Congrés que "se acogen como ciertas algunas ideas utópicas que son semillero de antagonismos que luego son causa de grandes trastornos". Per Sala, això, en un país que ell definia de "alta impresionabilidad de la raza" i d'instabilitat governamental, era molt perillós. L'any 1912, Sala va polemitzar en el Congrés de Diputats amb Pablo

Iglesias en el debat sobre el treball nocturn de la dona. Segons Sala prohibir a les dones treballar de nit era marginar-les en el mercat laboral.³⁶ El discurs de Sala, tret fora de context, podria semblar fins i tot feminista, pel to que adoptava en defensa de la independència de la dona respecte a l'home i el seu dret al treball. El conservadorisme social d'Alfons Sala anava acompanyat sempre de les pertinents dosis de paternalisme i amb els anys —pistolisme, República— es va anar tancant progressivament.

CATALANISME I SALISME

Probablement la imatge reaccionària que ha quedat d'en Sala ha estat més motivada per la seva actitud referent al catalanisme que per la dretanització del seu pensament polític o el seu conservadorisme social. Sala, a partir de 1919, al marge o no de la seva voluntat, era pels nacionalistes de Cambó i pels republicans catalanistes, el prototipus de botifler. Aquesta situació contrasta amb la convivència que catalanisme i salisme havien mantingut a Terrassa des de finals de segle. La ruptura definitiva es produí el 1917. Només cinc anys abans Sala havia rebut, però, l'aplaudiment unànim del catalanisme. Analitzem el procés.

En els primers anys de diputat, la posició de Sala no pot qualificar-se d'anticatalanista, sinó senzillament de no nacionalista. Més d'una vegada, com que ningú no dubtava del seu espanyolisme, va fer el paper de pont per aproximar les posicions de Catalunya i Madrid. Joaniquet, Palomares, Ventalló i Salvador Utset, han destacat la concepció sui generis que Sala tenia del catalanisme com a un estricte regionalisme. Utset, en "El Procés del Catalanisme a Terrassa", acaba donant una cronologia dels "Testimonis de catalanisme d'Alfons Sala i Argemí, Comte d'Egara".³⁷ En la llista figuren les gestions de Sala per permetre l'ús del català en telegrams i telèfons (1896), el concert sobre el cobrament d'impostos a Catalunya (1899), la "inhibició" de la Llei de Jurisdiccions (1906), el seu respecte pel moviment de Solidaritat Catalana (1907), les gestions per a la Mancomunitat (1911) i altres actuacions, que no indiquen altra cosa que l'autor compartia la mateixa visió del catalanisme que Alfons Sala. L'opinió general, però, no és pas aquesta i Sala fins i tot en moments en què hi havia propostes interessants —com les de la reforma de l'administració local— fou titllat de botifler per no adherir-se a les campanyes de defensa de l'autonomia política de Catalunya, entesa com a nació.

En el moment de gestar-se el catalanisme polític conservador, i en el marc de la crisi finisecular i el polaviejisme, Sala va mantenir-se en el camp de les opcions dinàstiques desmarcant-se progressivament del catalanisme. Sala coincidia amb els nacionalistes en els temes econòmics de proteccionisme i reforma tributària i en diverses ocasions féu causa comú per aquestes qüestions. En el seu paper de català dinàstic, procurava evitar estridències a Madrid i convèncer-los de que no havien de veure separatisme a tot arreu. Alguna vegada els mateixos catalanistes es serviren d'aquesta mediació de Sala, com reconeix Cambó en ocasió de presentar les conclusions de la Comissió que estudiava la Llei de Mancomunitats.³⁸

L'any 1903, Sala, en un discurs sobre la qüestió catalana al Congrés de Diputats (discurs poc conegut perquè no està recollit en els Discursos Parlamentarios publicats) ja deixava clar el seu criteri regionalista: "Por regionalismo entendemos nosotros la aspiración natural de los pueblos a vivir según las leyes de su existencia social. ¿Hay en esto, Señor Armiñán, peligro alguno para la unidad de la Patria? ¿Qué tiene que ver eso con el catalanismo? Son dos conceptos que se han confundido lastimosamente muchas veces (...). Y si el regionalismo consiste en dar fuerza y vida al individuo, al municipio y a la región, ¿qué perderá España con que las regiones tengan vida, si esta fuerza se ha de traducir en vigor y lozanía para la Patria común?". Sala defensava la descentralització administrativa davant del catalanisme i acabà el seu discurs amb una cita del seu admirat Balmes, sobre la inviabilitat i el caràcter perniciosos del separatisme.

El catalanisme terrassenc fou dèbil. La burgesia terrassenc va optar pel salisme i, al contrari que bona part de la burgesia catalana, el catalanisme era més l'excepció que la regla. El caràcter tèxtil llaner de la ciutat, amb una problemàtica i necessitats específiques, podia influir en la posició política dels fabricants, però al meu entendre, les veritables raons de la preferència pel salisme cal buscar-les en les arrels polítiques i socials de la pròpia burgesia local. La refutació més senzilla del dualisme simplista que divideix els cotoners com a catalanistes i els llaners com a anticatalanistes, la dona Sabadell, on la indústria llanera i la Lliga Regionalista eren molt importants en els seus àmbits respectius.

Tot i que figures com Soler i Palet —secretari de les Bases de Manresa— van intentar impulsar al catalanisme terrassenc, aquest es va veure sempre empetitit per la força del salisme. Les organitzacions catalanistes locals —Agrupació Regionalista, Unió Catalanista— no van deixar mai d'existir, però molt sovint van tenir un caràcter testimonial. Solidaritat Catalana fou una excepció sense continuïtat immediata. El catalanisme local va pactar electoralment amb el salisme, pràcticament des de 1899 fins a 1917. El catalanisme terrassenc era més un matís que una alternativa. Molts dels seus components acceptaven la tesi de l'excepcionalitat del districte terrassenc i es limitaven a donar suport a les campanyes generals o a organitzar activitats culturals. Era un catalanisme més assentat sobre la menestralia i gent de professió liberal que sobre l'empresariat local. La presència catalanista fou més intensa en el camp cultural que en la lluita política, i adquirí una certa esplendor en el temps del Noucentisme, especialment a través d'entitats com l'Escola Choral o d'intel·lectuals com Joan Llongueres.

El pacte entre salistes i catalanistes exhauria, de fet, l'espai polític del nacionalisme. Per això és lògic que dintre el catalanisme terrassenc anessin apareixent grups que discrepessin de l'acord amb els salistes i intentessin constituir-se com a alternativa: són el Grup Catalanista, l'Avenç Autonomista, la Penya Blava i, en el camp republicà, la UNFR. Aquests grups actuaran de catalitzadors en el procés de transició que va de l'Agrupació Regionalista —el catalanisme terrassenc que pacta amb Sala—, a l'Associació Nacionalista —el catalanisme terrassenc que esdevindrà la principal força d'oposició al salisme entre 1917 i la Dictadura.³⁹

Les diferències entre salisme i catalanisme foren gairebé anecdòtiques abans de l'Assemblea de Parlamentaris de 1917: el 1902 una enrabiada de Sala per l'actitud catalanista amb el Ministre d'Instrucció Pública, i el 1906 l'escàndol de les sardanes al Círcol Egarenc. Poca cosa més. El 1907, amb el moviment de Solidaritat Catalana, quan les relacions s'haguessin pogut deteriorar definitivament, Sala va optar per una intel·ligent retirada. El 1906, Sala s'havia inhibit plenament de la polèmica Llei de Jurisdiccions, centrant la seva activitat parlamentària en els treballs de la Junta d'Aranzels. Garcia-Humet i Miquel Izard, des de l'Institut Industrial, el felicitaven públicament per dedicar-se als problemes importants del país i no caure en futilitats polítiques com la Llei de Jurisdiccions. En crear-se Solidaritat Catalana, Sala quedà entre l'espasa i la paret, i optà per una sortida airosa, deixant passar el temporal. Així, les eleccions de 1907 foren un parèntesi en el seguit d'eleccions triomfals d'en Sala. La seva retirada va facilitar l'elecció de l'advocat Amadeu Hurtado, representant del moviment solidari, en un districte amb el qual no tenia cap vinculació personal. Els catalanistes tenien la seva primera victòria i aconseguien, per fi, que el districte terrassenc no fos una excepció a Catalunya.⁴⁰

Alguns sectors salistes es resistien a la retirada del seu inspirador i van treballar per assegurar-li la victòria. Josep Garcia-Humet havia arribat a un pacte amb els lerrouxistes, pel qual aquests li oferien els cinc-cents vots que controlaven per a oposar-los al moviment solidari. Aquests vots sumats als dels incondicionals salistes —que Garcia-Humet tenia cura d'assegurar— donaven moltes probabilitats de victòria a Sala. Aquest, però, preferí la prudència i no malbaratar el consens que fins aleshores havia tingut a l'aritmètica electoral del caciquisme⁴¹. Aquest fet explica, d'altra banda, que els catalanistes centressin més les seves crítiques en Garcia-Humet que en el propi Sala, figura que fins arribaven a distingir del caciquisme salista: "Hem combatut al Sr. Sala per anar entranyant amb la seva presentació un odiós caciquisme. Fins a cert punt estrany a ell mateix i del qual forma part el senyor Garcia, que l'ha aïslat obstinadament dels mateixos electors i especialment dels catalanistes."⁴²

El moviment solidari va arribar també a l'Ajuntament, el maig de 1909, amb la curta alcaldia de Josep Rigol, que pràcticament només va tenir temps de presentar una destacada intervenció temperant els ànims durant la Setmana Tràgica, i ja fou substituït per Garcia-Humet el desembre del mateix any 1909. Dos mesos abans, en les eleccions a Diputats Provincials, els candidats salistes Alegre i Barata havien conservat les seves actes.

El clivellament del moviment solidari va permetre al salisme recuperar tot el control del districte. A poc a poc, i a mesura que s'asseraven els ànims, les coincidències pràctiques entre salistes i catalanistes retornaven. I el 1910, amb Sala novament diputat, van volcar-se conjuntament a la celebració de l'homenatge a Jaume Balmes, del qual es deia que Sala podia recordar de memòria fragments íntegres del seu "Criteri".

El llarg i sinuós debat sobre la Llei de Mancomunitats va propiciar encara més l'acostament entre Sala i els catalanistes. Tant és així que "La Veu de Catalunya" es va

desfer en elogis al diputat terrassenc quan va rebatre, des de la seva posició de liberal dinàstic, al diputat Fernando Soldevilla que estava en contra del projecte de les Mancomunitats.

Uns anys després, el 1916, Sala tornà a rebre l'aplaudiment de l'opinió catalanista quan va dimitir del càrrec de Director General d'Agricultura, Indústria i Comerç pel qual havia estat nomenat tres mesos abans. La dimissió de Sala es va produir per diferents motius, entre els quals destacà el caràcter axiomàtic que havia donat a realitzar la concessió d'un port franc a Barcelona abans de la dissolució de les Corts⁴³. Sala, que ja havia sonat com a ministrable, va perdre amb la seva dimissió la possibilitat d'accedir al govern.⁴⁴

Entretant, Sala havia estat l'organitzador, junt amb el seu soci Benet Badrinas, d'una Comissió que agrupava els industrials terrassencs per a poder atendre la demanda extraordinària que la Guerra Europea havia afavorit⁴⁵. Després de diversos viatges a París, Sala aconseguí un important contracte de l'Estat francès per als fabricants terrassencs, que fou avalat per la mateixa Casa Sala i Badrinas.

Després de dimitir de Director General, Sala revalidà fàcilment l'acta de Diputat i passà uns quants mesos a Suïssa convalescent. Poc després, el 1917, els esdeveniments que acompanyaren l'Assemblea de Parlamentaris l'allunyaren de l'aliança amb els catalanistes, que a partir d'aquell moment foren els seus grans opositors.

El salisme com a bloc de poder no estava en crisi, però com a moviment polític ja no gaudia del consens dels seus orígens i entrava en una fase de dures lluites polítiques pel control del districte.

EL SALISME COM A BLOC DE PODER

Alfons Sala és una figura política relativament complexa i és lògic que hagi despertat estudis i biografies. Fou un polític català important i no autonomista en el moment de consolidació del catalanisme polític. Un monàrquic liberal que acabà trencant amb el seu partit per defensar el proteccionisme. L'últim president d'una Mancomunitat que volia mantenir, però que va haver d'enterrar. I finalment dibuixà, en una llarga carrera política, el pas del liberalisme de catecisme a l'autoritarisme corporativista de la dreta dels anys trenta. En els últims anys fou un defensor del retorn de la monarquia davant Franco. L'interès per la figura d'en Sala ha fet oblidar sovint el salisme, que ha estat molt menys estudiat. I com que per part de partidaris i detractors s'ha mantingut sobretot la imatge simplista de l'últim Sala cacic, anticatalanista i finalment pro-feixista, el salisme ha quedat en segon terme. Aquest fet ha impedit de comprendre sovint molts elements de la història contemporània terrassenca i ha creat uns estereotips explicatius que cal revisar.

Ben aviat es va veure que Sala no era, com els diputats anteriors, un ocasional representant del districte, sinó que esdevenia l'aglutinador d'un moviment polític bàsicament localista que fou el salisme. Aquest no s'entén sense Sala, però va més enllà de Sala, i té com a escenari tot el dis-

tricte electoral terrassenc, i no només la ciutat de Terrassa⁴⁶.

El salisme va començar essent un moviment polític per acabar configurant un bloc de poder que dominà la ciutat des de finals del segle XIX fins al franquisme. Fou el veritable vertebrador de la burgesia terrassenca a través de l'hegemonia política del districte, del control de les principals institucions econòmiques i financeres i del control social a través de múltiples entitats. El salisme fou una estructura de poder vinculada a les principals famílies d'industrials i propietaris del districte, que serví els interessos d'aquesta oligarquia econòmica i que s'aproprià del discurs terrassenquista com a patrimoni particular.

A Terrassa, la direcció de les principals institucions econòmiques, com l'Institut Industrial i la Cambra de Comerç estaven normalment en mans de salistes reconeguts, o com a mínim d'homes amb excel·lent relació amb Sala. Hi ha molt poques excepcions. El mateix passava amb les entitats financeres com la Caixa d'Estalvis, la Banca Marcet i el Banc de Terrassa (aquest amb majors disputes en la segona dècada del segle). Però, a més, entitats com la Sociedad General de Electricidad, La Mina Pública d'Aigües, el Acondicionamiento Tarrasense, Fomento Tarrasense o Constructora Tarrasense eren presidides per homes que donaven el seu públic suport a Sala.

L'hegemonia política consistia en assegurar a través del control electoral la victòria dels candidats salistes a les eleccions a Diputats Provincials (habitualment Joan Barata o Francesc Alegre) i la del mateix Sala a les eleccions a Corts. L'Ajuntament, l'altra institució, tot i que no sempre era de majoria salista —i podia estar dominat per republicans o catalanistes— acostumava a estar presidit per un Alcalde de la confiança de Sala⁴⁷, ja que era ell qui gestionava els nomenaments dels successius batlles de la ciutat⁴⁸.

Organitzativament el salisme fou més un moviment que un partit. Un moviment que aplegà el concurs de les representacions locals de molts grups polítics de dreta del districte. Així Sala rebia simultàniament el suport dels liberals i conservadors (des de silvelistes, mauristes i altres subgrups), dels catalanistes fins el 1917, dels carlins, més endavant, òbviament, de la seva Unió Monàrquica Nacional, del Sindicat Lliure en els anys del Pistolerisme i dels upetistes locals durant la Dictadura, per acabar apadrinant les opcions monàrquiques durant la República i en el primer franquisme. A poc a poc els orígens liberals de Sala van anar-se dissipant i la seva candidatura s'identificà com l'opció de dretes, l'opció d'ordre de la ciutat i del districte. Igualment fou progressiva la distància entre Sala i els catalanistes, que passà en pocs anys de l'acord total a l'enfrontament absolut. L'opinió salista sempre va tenir la premsa amb més continuïtat a la ciutat i, probablement, la més llegida, com corresponia a l'opció més consolidada. Així foren portatveus oficiosos del salisme en diferents moments Egara, La Comarca del Vallès i Crònica Social. La presència d'entitats catòliques —com la Joventut Catòlica o el Centre Social—, i la influència clerical en general, també fou paulatina i inversament proporcional a la distància que el salisme prenia dels seus orígens liberals.

Durant alguns períodes com 1913-1924 i després 1932-1936, el salisme va tenir una organització política pròpia en el Centro Tarrasense, entitat que heretava el nom més que la tradició d'aquell liberalisme que l'havia fet néixer el 1869. El Centro Tarrasense era la clara expressió d'un partit de notables. La seva principal funció consistia en fer rutllar els mecanismes electorals per assegurar la victòria de Sala i els salistes. Per això calia controlar el nomenament dels Presidents de meses durant els comicis, nomenar interventors, buscar candidats, conèixer el cens, organitzar la xarxa de cotxes (eren pocs els que en tenien) que assegurés la presència electoral a tot el districte, negociar els vots, procurar el compliment dels acords amb altres grups o amb particulars i tenir cura que es reflectís en les actes electorals, preparar l'opinió a través de la premsa, la publicitat i els actes polítics i, finalment, elaborar llargues llistes de suport públic als candidats. La militància al Centro Tarrasense no estava renyida amb l'afiliació a d'altres partits en el marc català o espanyol, perquè ser salista era un valor afegit, era l'empremta local a les opcions conservadores.

Obviament el salisme no hagués tingut la importància que va adquirir sense un control social important a la ciutat i al districte. Les formes que aquest control social podia prendre eren múltiples, des de la pressió laboral a la ciutat fins al més pur estil del caciquisme rural en els pobles del districte. A part, organitzacions com el Sometent, veritable poder fàctic, estaven encapçalades pel mateix Alfons Sala, i d'altres, com el Seguro Tarrasense o l'Escola Industrial, per persones directament vinculades a ell. Tot això sense oblidar que el salisme aglutinava el poder econòmic, per tant, la possibilitat de donar treball o vivenda als partidaris i de realitzar el pacte de la fam als detractors més destacats.

Sala consolidava el salisme a mesura que afermava el seu paper de pont entre el Districte, i Terrassa especialment, amb Madrid. Sala era qui realitzava gestions col·lectives en nom de tots els industrials (referents al proteccionisme, a les comandes de l'exèrcit, a la Comissió Especial creada per la demanda extraordinària de la Primera Guerra Mundial) i també qui conduïa els favors particulars pels camins de la recomanació en els organismes estatals. Igualment realitzava, i amb fama de diligent, les gestions pels pobles del districte, especialment orientades a dotar-los de serveis i comunicacions i a tornar el favor a alguns dels seus representants, amb alguna ajuda per a les seves notòries propietats.

La imatge del salisme va esdevenir més caciquil a mesura que perdia el consens inicial i havia de fer front a les crítiques que rebia dels seus detractors —catalanistes, republicans i obreristes. A poc a poc el salisme esdevenia un paradigma de caciquisme. Un caciquisme en el qual la feina bruta (negociar els vots, efectuar pressions directes) lògicament no la feia Alfons Sala, sinó algun dels seus seguidors. Així, curiosament, trobem molts més atacs contra el salisme que contra Sala (almenys fins el 1917). Per exemple, el 1907, l'any en què els solidaris aconsegueixen excepcionalment l'acta del districte, quan ataquen el caciquisme no ataquen Sala, sinó la seva mà dreta, Josep García-Humet; o, més endavant, algun salista destacat, com Amadeu Torrens, semblava acumular més detractors que el propi Comte d'Egara.

El control social i electoral eren dues cares d'una mateixa moneda. Sala va controlar amb comoditat el districte fins a la ruptura amb els catalanistes el 1917. Quan tenia algun contrincant amb possibilitats, com Roca i Roca l'any 1903, els vots del districte rural eren el complement necessari per a la seva derrota a la ciutat de Terrassa. El mateix passava el 1910 davant un candidat obrer implicat en la Setmana Tràgica, Jaume Valls, i el 1919 i 1920 enfront de Palet i Barba. Les trampes electorals arribaven allà on els acords o les pressions no eren suficients. Aquestes trampes, tot i que no eren exclusives del salisme, van comportar escàndols importants, com el de la "Tupinada de Rellinars" el 1920.⁴⁹

ELS SALISTES

Per analitzar la composició del bloc de poder salista i el seu abast analitzarem la filiació dels principals càrrecs d'institucions i entitats econòmiques i financeres de la ciutat en el període 1890-1925, els anys d'esplendor del salisme i de plena activitat del seu capdavanter, Alfons Sala. Tot i així, insistim en què el salisme com a moviment polític i sobretot com a bloc de poder té uns antecedents i una continuïtat que van més enllà de l'esmentat període.

Les institucions que analitzarem són: l'Ajuntament com a centre polític de la ciutat, l'Institut Industrial i la Cambra de Comerç com a principals institucions econòmiques, i el Banc de Terrassa i la Caixa d'Estalvis de Terrassa com a principals entitats financeres estrictament locals. En la descripció dels càrrecs ocupats pels directius d'aquestes entitats es reflectirà, però, un moviment associatiu molt més ampli que dona la veritable dimensió de la xarxa institucional que dominava el salisme.

Finalment afegirem a la llista els Diputats Provincials.

Frederic Albiñana i Domingo

Industrial. Regidor salista 1912-1915. President COCIT 1928-1921 i del Centre Social 1913.

Joaquim Alegre i Pujals (+1918)

Regidor. 1901, Alcalde, 1903. Conservador. En el Ctè. electoral salista 1911.

Francesc Alegre i Roig (1859-1926)

Industrial. Fundador de Terrassa Industrial S.A. Fill de Gaietà Alegre. Casat amb Mercè Sagrera. Liberal. El 1897 era delegat al Ctè. Liberal Provincial. Fou Diputat Provincial 1894-1898/1901-1905/1909-1917. Fou President del Banc de Terrassa des de 1903 a 1920. El 1886 participà en la Comissió-homenatge del 22 de juliol. El 1887 era membre de la Junta Parroquial, el 1893 President del Casino Tarrasense. Políticament actuà sempre en el camp salista.

Pau Amat i Boguñà (1847-1926)

Industrial. Fundador de la Casa Aymerich, Amat i Jover. President de la COCIT 1908-1909. President de l'Institut Industrial el 1912. Sempre donà el seu recolzament polític a Sala i participà en alguna candidatura (1897). El 1922 fou nomenat Vice-president del Banc Comercial de Terrassa.

ANYS	DIPUTATS PROVINCIALS	INSTITUT INDUSTRIAL	CAMBRA DE COMERÇ	ALCALDIA	BANC DE TERRASSA	CAIXA D'ESTALVIS
1890	Alfons Sala	Jacint Bosch	Jacint Bosch	Domingo Domingo	Jacint Bosch	Pt. Isidre Torres-Falguera Secret. Antoni Ubach i Soler
1891	Alfons Sala	Francesc Rigol	Alfons Sala	Josep Escudé i Vicens Joan Barata	Jacint Bosch	Ídem
1892	Alfons Sala	Francesc Rigol	Alfons Sala	Joan Barata i Quintanas Miquel Homs i Rosés	Jacint Bosch	Ídem
1893	Alfons Sala	Francesc Rigol	Alfons Sala	Miquel Homs i Rosés	Jacint Bosch	Antoni Ubach i Soler Jaume Casamada i Vives
1894	Francesc Alegre	Josep Freixa i Argemí	Alfons Sala	Ramon Cortés i Prat	Jacint Bosch	Ídem
1895	Francesc Alegre	Josep Freixa i Argemí	Alfons Sala	Ramon Cortés i Prat Josep Ventalló i Vintó	Jacint Bosch	Ídem
1896	Francesc Alegre Joan Barata	Josep Freixa i Argemí	Alfons Sala	Josep Ventalló i Vintó	Jacint Bosch	Ídem
1897	Francesc Alegre Joan Barata	Josep Garcia i Humet Josep Escudé i Vicens	Antoni Ubach i Soler Joan Cadevall i Diars	Josep Ventalló i Vintó Joan Marcet i Palet	Jacint Bosch	Ídem
1898	Francesc Alegre Joan Barata	Josep Escudé i Vicens	Joan Cadevall i Diars	Joan Marcet i Palet	Jacint Bosch	Ídem
1899	Joan Barata	Ramon Cortés i Prat	Joan Cadevall i Diars	Pelegrí Matalonga i Payeras Francesc Belil i Roura	Jacint Bosch	Ídem
1900	Joan Barata	Ramon Cortés i Prat	Joan Cadevall i Diars Joan Salvans	Francesc Belil i Roura Josep Ventalló i Vintó	Antoni Ubach i Soler	Ídem
1901	Francesc Alegre Joan Barata	Ramon Cortés i Prat	Joan Salvans	Josep Ventalló i Vintó Pelegrí Matalonga i Payeras	Antoni Ubach i Soler	Ídem
1902	Francesc Alegre Joan Barata	Benet Badrinas	Joan Salvans	Joan Salas i Morral	Antoni Ubach i Soler	Ídem
1903	Francesc Alegre Joan Barata	Benet Badrinas	Joan Salvans Joan Marcet i Palet	Joan Salas i Morral Joaquim Alegre i Pujals	Francesc Alegre	Josep Salas i Morral Josep Tobella i Pi
1904	Francesc Alegre Joan Barata	Josep Garcia i Humet (?)	Joan Marcet i Palet	Alfons M ^a Ubach i Solà	Francesc Alegre	Ídem
1905	Francesc Alegre Joan Barata	Josep Garcia i Humet	Joan Marcet i Palet	Alfons M ^a Ubach i Solà	Francesc Alegre	Ídem
1906	Joan Barata	Josep Garcia i Humet	Joan Marcet i Palet Lluís Salvans	Joan Vallhonrat	Francesc Alegre	Ídem
1907	Joan Barata	Josep Garcia i Humet	Lluís Salvans	Joan Vallhonrat	Francesc Alegre	Ídem
1908	Joan Barata	Josep Garcia i Humet	Lluís Salvans Pau Amat	Joan Vallhonrat	Francesc Alegre	Ídem
1909	Francesc Alegre Joan Barata	Pau Amat	Pau Amat Claudi Ramoneda	Josep Rigol i Casanovas	Francesc Alegre	Josep Maurí i Galí Josep Tobella i Pi
1910	Francesc Alegre Joan Barata	Pau Amat	Claudi Ramoneda	Josep Garcia i Humet	Francesc Alegre	Ídem
1911	Francesc Alegre Joan Barata	Pau Amat	Claudi Ramoneda	Josep Garcia i Humet	Francesc Alegre	Ídem
1912	Francesc Alegre Joan Barata	Pau Amat	Claudi Ramoneda Joan Puigbó i Sala	Josep Ullés i Jover	Francesc Alegre	Ídem
1913	Francesc Alegre Joan Barata	Josep Rigol	Joan Puigbó i Sala	Josep Ullés i Jover	Francesc Alegre	Ídem
1914	Francesc Alegre Joan Barata	Josep Rigol	Joan Puigbó i Sala Francesc Soler i Puigdollers	Josep Ullés i Jover	Francesc Alegre	Ídem
1915	Francesc Alegre Joan Barata	Josep Rigol	Francesc Soler i Puigdollers	Josep Ullés i Jover	Francesc Alegre	Ídem
1916	Francesc Alegre Joan Barata	Josep Rigol	Francesc Soler i Puigdollers	Josep Ullés i Jover	Francesc Alegre	Ídem
1917	Palet i Barba, J. Tobella Francesc Soler i Puigdollers	Josep Humet i Cots	Francesc Soler i Puigdollers	Josep Ullés i Jover	Francesc Alegre	Ídem
1918	Ídem	Josep Humet i Cots	Francesc Soler i Puigdollers Frederic Albiñana	Emili Soler i Anglada	Francesc Alegre	Ídem
1919	Ídem	Francesc Soler i Suana	Frederic Albiñana	Emili Soler i Anglada	Francesc Alegre	Francesc Salvans i Armengol Josep Tobella i Pi
1920	Ídem	Francesc Soler i Suana	Frederic Albiñana	Emili Soler i Anglada	Francesc Alegre	Francesc Salvans i Armengol Josep Tobella, J.O. Maurí
1921	D. Palet, F. Soler, J. Tobella Àlvar Vinyals, Joan Bosch	Francesc Soler i Suana	Frederic Albiñana Pere Amat	Emili Soler i Anglada	Lluís Marsans	Francesc Salvans J.O. Maurí
1922	Àlvar Vinyals Joan Bosch	Francesc Soler i Suana	Pere Amat	Emili Soler i Anglada	BANC COMERCIAL TERRASSA Joan Marcet i Palet	Ídem
1923	Ídem	Francesc Soler i Suana	Pere Amat	Pere Salom i Morera Josep Freixa i Argemí	Joan Marcet i Palet	Ídem
1924	Agustí Armengol Ramon Parés	Francesc Soler i Suana	Pere Amat	Josep Freixa i Argemí Pere Ribas	Joan Marcet i Palet	Ídem
1925	Agustí Armengol Ramon Parés	Francesc Soler i Suana	Pere Amat	Pere Ribas	Joan Marcet i Palet	Ídem

Pere Amat i Roumens (1875-1959)

Industrial. President de la COCIT 1921-1928. President del Banc Comercial de Terrassa 1942-1954. President de la Caixa de Terrassa. El 1918 President del Seguro Tarrasense. President de l'Institut Industrial 1928-1931. Políticament salista. El 1924 estava afiliat a la Unión Patriótica.

Agustí Armengol i Jové

Propietari. President Comarcal de la Unión Patriótica el 1924. Diputat Provincial el 1924. Salista. Membre de la Junta del Partit Monàrquic local el 1931 i candidat a les eleccions. Tresorer de l'Associació de Propietaris Agrícoles del Districte de Terrassa.

Benet Badrinas i Poll (1957-1943)

Industrial. Soci d'Alfons Sala a la Casa "Sala i Badrinas" (1910). President de l'Institut Industrial (1901-1903) on fundà la "Defensa Comercial". President del Seguro Tarrasense 1904-1906. Des de 1892-1897 fou membre del Ctè. Liberal i actuà sempre en suport d'Alfons Sala. El 1924 era bibliotecari de la Junta Central de la Unión Monàrquica Nacional. El 1930 fou Alcalde de Terrassa. Havia participat en juntes d'entitats molt diverses: Casino dels Artesanos (1883), Círcol Egarenc (1896), Banc de Terrassa (1921).

Joan Barata i Quintanas (1859-1923)

Propietari. Provenient de la Masia "La Barata". Diputat Provincial de 1896-1917. Vinculat a l'Institut de Sant Isidre. Políticament conservador, adscrit a la corrent Maurista. Va fundar les Joventuts Mauristes a la ciutat el 1913. Col·laborà políticament amb Alfons Sala sempre, malgrat no pertànyer al mateix partit. Fins el 1920 era Vice-president del Banc de Terrassa.

Francesc Belil i Roura

Conservador-silvelista. Alcalde 1899-1900 amb el suport d'Alfons Sala. El 1899 havia col·laborat amb el Comitè electoral salista.

Jacint Bosch i Curet (1830-1899)

Industrial. Introduïdor de les selfactines. Regidor 1868. Fundador del Comitè Liberal Dinàstic, que presidí el 1897 després de la mort de Jaume Vallhonrat. Fou uns dels pares polítics d'Alfons Sala i un dels més clars exponents del pre-salisme. President de la COCIT 1886-1891. President de l'Institut Industrial 1885-1891. President del Banc de Terrassa 1890-1899. Vocal de la Caixa d'Estalvis 1877-1883. Fou també President de la Mina Pública.

Joan Cadevall i Diars (1846-1922)

Director del Col·legi Terrassenc. President de la COCIT 1897-1900. Donà el seu suport a Sala habitualment. Col·laborà en els Comitès electorals de 1896-1899. El 1898 fou President local de la Creu Roja.

Jaume Casamada i Vives (1843-1903)

Advocat. Provenient de la Masia de Can Casamada (Castellar). Diputat Provincial el 1888. Conservador. Donà el seu suport electoral a Sala en diverses ocasions. Havia estat jutge de la ciutat i participà en juntes de diferents entitats: Casino Tarrasense, Junta Parroquial (1897), Junta d'Accionistes del Teatre Principal.

Ramon Cortés i Prats

Alcalde 1894-1895. Conservador-silvelista. President de la COCIT 1890. President de l'Institut Industrial 1898. Sots-caporal del Sometent 1897-1907. Comptador de la Caixa d'Estalvis 1893-1912. Donà reiteradament el seu suport electoral a Alfons Sala (1892-96-99).

Domènec Domingo i Margarit (1847-1908)

Industrial de la Casa Domingo Hnos. y Boguñà. Alcalde de Terrassa 1885-1890. Regidor 1895. President del Comitè Republicà Possibilista de Terrassa, anteriorment havia estat vinculat a Izquierda Dinàstica (1883). Senador Real des de 1903. Caporal del Sometent 1890-1907. President de la Constructora Tarrasense S.A. (1904). Compromissari per l'elecció de senadors el 1903 i 1904. El 1893 havia estat president de l'entitat republicana Casino de la Unión. El 1908 presidia la Hermandad de San Isidro.

Josep Escudé i Vicens (1844-1899)

Industrial de la Casa Escudé i Gibert. President de l'Institut Industrial, 1882-1883/1897. Alcalde Accidental el 1891. Vocal de la Caixa d'Estalvis 1898. Políticament independent, però donà el seu suport a Sala el 1892-96 i el 1899 formava part del seu Comitè Electoral.

Josep Freixa i Argemí (1862-1925)

Industrial. El 1889 fou comissionat per l'Institut Industrial a l'Exposició Universal de París, i el 1892 a la de Xicagó. El 1894 era membre de la Comissió Pro-enllumenat de la ciutat i de la Comissió Pro-vivendes obreres. Fou president de l'Institut Industrial el 1894-95. Fou Alcalde de Terrassa 1923-24. Encarregà a l'arquitecte Muncunill la Masia Freixa (1907). Fou el Primer President de l'Acondicionament Terrassenc. Políticament donà reiteradament el seu suport a Alfons Sala i el 1897 fins formà part d'una candidatura salista. El pare d'Alfons Sala, Antoni Sala, era oncle seu i fou qui l'envià de jove a estudiar a l'estranger.

Josep Garcia i Humet (1864-1915)

Industrial de la Casa Bosch i Garcia fins 1894 i després de Garcia e Hijos. Fou Secretari de la COCIT 1889-1893. El 1894 formava part de la Comissió Pro-vivendes obreres. President de l'Institut Industrial el 1896 i 1904-1908. Representà la COCIT a l'Assemblea de Cambres de Saragossa el 1899. Fou Director del Banc de Terrassa. President del Condicionament, President del Seguro Tarrasense. Havia estat membre de les juntes del Casino Tarrasense, del Círcol Egarenc, del Patronat de les Escoles Industrials, de la Societat General Elèctrica. Políticament fou durant molts anys la mà dreta d'Alfons Sala i el principal organitzador del salisme. El 1913 fundà el Centro Tarrasense. Tot i aquesta profunda vinculació amb Sala, fou membre del Partit Conservador cap a finals de la seva vida. El 1898 era membre del Comitè Polaviejista de Terrassa. Fou Alcalde de Terrassa 1909-1911.

Miquel Homs i Rosés (1852?-1935)

Farmacèutic. 1891 regidor per a la coalició republicana. Alcalde 1892-93. El 1892 fou víctima d'un atemptat. El 1897 tonà a ser regidor, recolzat pel grup de Josep Ventalló. Donà el seu suport a Alfons Sala en les eleccions de 1899. Fou pare de Josep Homs Bages, primer alcalde després de la Guerra Civil, el 1939.

*** Josep Humet i Cots**

Industrial. Secretari de la COCIT 1901-1905. President de l'Institut el 1917. Membre de l'Agrupació Regionalista (1908).

Joan Marcet i Palet (1867-1927)

Banquer. El 1893 succeí el seu pare Bonaventura Marcet al front de la Banca Marcet. Alcalde el 1897. President de la COCIT 1903-1906. President de la Societat Gral. Elèctrica el 1907. President del Círcol Egarenc el 1907 (quan es produeix la "revolta sardanista"). President del Banc Comercial de Terrassa 1922-27. Participà també en les juntes del Condicionament, de la Mina d'Aigües, de Crédito y Docks i de Cementos i Cales Feixes. Políticament donà sempre el suport al salisme i participà en nombrosos comitès electorals recolzant Sala. El 1921 estava afiliat a la Unión Monárquica Nacional.

*** Lluís Marsans i Peix (+1923)**

Banquer barceloní. Presideix el Banc Comercial de Terrassa, després de la fallida del Banc de Terrassa el 1920.

Pelegrí Matalonga i Payeras (+1912)

Regidor el 1897. Alcalde 1898-1899/1901. Políticament actuà sempre en el Comitè Liberal des del qual donava el seu suport actiu a les candidatures d'Alfons Sala.

Josep Maurí i Galí

Propietari. Gerent de la Societat Industrial Tarrasense. President de la Comissió organitzadora de la COCIT el 1886. Regidor el 1893. Vocal de la Caixa d'Estalvis 1892-1897 i Director 1909-1919. Va donar el seu suport a Alfons Sala en repetides ocasions, i algunes vegades (1897) actuà com a interventor de les seves candidatures.

*** Josep Oriol Maurí i Poal (1889-1956)**

Fill de Josep Maurí. Regidor el 1915, encara d'acord amb els salistes. Vocal del Banc de Terrassa. El 1934 era Vice-President de la Lliga a Terrassa.

*** Domènec Palet i Barba (1872-1953)**

Advocat. Geòleg. Regidor 1899/1903/1906 sempre en les files republicanes. Secretari de la COCIT 1898-1901. Va participar en la fundació de diverses entitats com: la Casa del Poble, el Centre Excursionista i l'Escola Domèstica. El 1898 era membre de la Junta de Creu Roja. El 1914 presidia el Centre Excursionista. El 1916 presidia el Seguro Tarrasense. Diputat provincial 1917-1921. Fou candidat republicà per Terrassa el 1933 i el 1936. El 1933 presidia el Patronat local de Formació Professional. Després de la Guerra Civil s'exilià a Mèxic, retornant més tard a Barcelona on morí el 1953.

Ramon Parés i Vilasau

Comerciant. Regidor salista el 1909/1917. President de la Cooperativa Obrera de Consum, el 1912. President del Círcol Tradicionalista el 1913. Membre de la Unión Patriótica (1924). Diputat Provincial 1924-25. President local de la Creu Roja el 1930. Membre del Comitè Monàrquic i candidat a les eleccions municipals el 1931.

Joan Puigbó i Sala

Industrial. Membre de la Junta del Casino Tarrasense el 1889. Membre del Comitè Silvelista, el 1898. President de la COCIT 1912-1914. Coneixem el seu suport a Alfons Sala el 1896.

Claudi Ramoneda i Muns

Industrial. Vice-president Institut Industrial 1901. Regidor 1901/1904. Compromissari elecció de senadors el 1904. President de la COCIT el 1909-1912. Membre de la primera junta del Condicionament Terrassenc. Tresorer de la Caixa d'Estalvis (1919). Políticament actuà en les files salistes, participant en diversos comitès electorals entre 1896 i 1920.

Pere Ribas i Martín

Alcalde el 1924 per la Unión Patriótica. Vice-president de la Junta de l'Institut Industrial el 1926-1927. Membre de la Junta del Partit Monàrquic el 1931

*** Josep Rigol i Casanovas (1881-1963)**

Industrial (Casa "Boada i Rigol", 1925). Alcalde catalanista, 1909. Regidor nacionalista 1917-1920. President de l'Institut Industrial 1913-17/1932-33, i membre de la Junta 1928-1931. Després de la Guerra Civil fou vocal del Sindicato Nacional Textil (CNS).

*** Francesc Rigol (+1896)**

President de l'Institut Industrial el 1896. Comissionat a l'Exposició de Xicago el 1892. Políticament independent.

Alfons Sala i Argemí (1863-1945)

Joan Salas i Morral (+1915)

Advocat. Fiscal de Terrassa molts anys. Políticament del Partit Conservador. Alcalde el 1902. Donà el seu suport a Sala en repetides ocasions i el 1911 s'integrà en el seu Comitè Electoral. Fou President del Casino Tarrasense.

Josep Salas i Morral

Fundador de l'Estació Ampelogràfica, el 1885. Vocal de la Caixa d'Estalvis 1894-1902. Director Caixa d'Estalvis 1903-1909. Fou president del Casino Tarrasense. El 1897 presidia les Conferències de Sant Vicenç de Paül. Coneixem el seu suport a Sala el 1896.

*** Pere Salom i Morera (1884-1950)**

Industrial i literat. Regidor nacionalista el 1920. Alcalde el 1924. Candidat de l'Associació Nacionalista l'abril de 1931. Membre de la Junta de l'Institut Industrial el 1933 i President el 1936. President de la Lliga Catalana a Terrassa el 1934.

Francesc Salvans i Armengol (1875?-1936)

Industrial (SAPHIL). Tresorer de la Caixa d'Estalvis 1908-1918 i Director de 1919-1933. President de la Caixa d'Estalvis 1933-1936. Membre de la Junta del Banc de Terrassa 1915-1920. President del Banc Comercial de Terrassa de 1928-1936. Vice-president Constructora Tarrasense i del Seguro Tarrasense (1904). Regidor 1909/1912. Políticament independent, donà el seu suport a Sala en diverses ocasions (1920) i fou candidat de la Lliga Catalana el 1933.

Joan Salvans i Armengol (1848-1903)

Industrial. (Salvans, Ponsà i Saus, Salvans i fills). Membre de la Societat Lo Barret (1880) i del Casino Tarrasense (1889). El 1887 fou Comissionat a l'Exposició Universal. Regidor el 1890. El 1897 fou President del Círcol Egarenc i més endavant Vice-president del Seguro Tarrasense. Oferí el seu suport a la candidatura de Sala el 1896.

Lluís Salvans i Armengol (1852-1908)

Industrial (Salvans, Ponsà i Saus). Pare de Francesc Salvans Armengol. Membre de la primera junta de la COCIT (1896). President de la COCIT el 1906-1908. President de l'Ateneo Tarrasense (1894). Membre de la Junta de la Mina d'Aigües (1897). Regidor 1890/1901/1904. Políticament coneixem la seva afiliació al Centre Català (1886) i el mateix any el trobem com a interventor pels liberals. El 1896 oferí el seu suport a la candidatura d'Alfons Sala.

*** Emili Soler i Anglada (1883?-1933)**

Industrial. Alcalde nacionalista el 1918-1922. Membre destacat de l'Associació Nacionalista. Vocal del Banc Comercial de Terrassa 1922-1936.

Francesc Soler i Puigdollers

Industrial. President de la COCIT 1914-1918. Diputat Provincial 1917-21/1930-31. Membre de la Junta de Reformes Socials 1907-1908. Vocal del Banc de Terrassa (1916). Políticament procedent del liberalisme (Comitè Liberal, 1892) donà el seu suport a Sala i fou un actiu membre del salisme, com el seu cunyat, Josep Garcia Humet.

Francesc Soler i Suana

Industrial. President de l'Institut Industrial 1919-1925. (Vice-president el 1909). Fou regidor pels salistes el 1915 i formà part del Comitè electoral d'Alfons Sala el 1920. El 1931 fou membre de la Junta del Partit Monàrquic.

Josep Tobella i Pi de la Serra (1864-1920)

Agricultor, hisendat. Fundador de l'Estació Ampelogràfica (1885). Vocal de la Caixa des de 1892, en fou secretari des de 1903 a 1920. Regidor 1901/1910 (Alcalde Accidental durant la vaga a la Casa Garcia Hnos.). President de la Creu Roja local (1913). Diputat Provincial 1917-1921. Políticament fou un fidel seguidor d'Alfons Sala, arribant el 1919 a presidir el Centro Tarrasense.

Isidre Torres-Falguera i Riera (1826-1895)

Hisendat. Primer Director de la Caixa d'Estalvis de Terrassa (1877-1883/1889-1892). Vocal del Banc de Terrassa des de la seva fundació. Membre de la Junta Revolucionària de 1869. Alcalde el 1880-81/1885. Fundador de l'Estació Ampelogràfica (1885). President del Centre Agrícola de Terrassa (1890), membre de la Junta del Círcol Egarenc (1889). Políticament fou un dels principals dirigents liberals de la ciutat i un dels homes claus en la transició del vell liberalisme del Sexenni al salisme. El 1892 fou un dels suports actius a la candidatura d'Alfons Sala.

Alfons M.ª Ubach i Solà (1863?-1932)

Regidor, 1901. Alcalde, 1904 (regionalista segons Salvador Utset). El 1897 havia format part del Comitè Liberal. Atorgà el seu suport a Sala en les eleccions de 1896. El 1903 fou nomenat Senador Reial.

Antoni Ubach i Soler (1833-1902)

Industrial i propietari, provinent de la Masia de l'Ubach. Fill de Joan Ubach Barata. Principal impulsor de la Caixa d'Estalvis de Terrassa, en fou Secretari de 1877 a 1892 i Director de 1893 a 1902. Fou President de la COCIT 1896-97. Fundador del Banc de Terrassa, en fou President 1900-02. Havia format part dels Comitès de Redacció de La Revista Tarrasense i posteriorment del Tarrasense. Regidor el 1868. Registrador de la Propietat 1877-1886. Delegat a Terrassa de l'Institut de Sant Isidre (1882).

Fundador i Director de l'Estació Ampelogràfica. (1885) Principal impulsor del Sindicato de Contribuyentes Agrícolas, del qual en fou president (1894). Membre de la Comissió Pro-vivenda obrera (1894). També presidí les conferències de Sant Vicenç de Paül. Políticament tenia tendències conservadores i tot i que no actuà com a home estricte de partit, fou un dels primers avaladors de Sala i un home clau en l'entramat social que recollirà el salisme. En el marc de la crisi finisecular, junt amb Josep Garcia-Humet, formaren un Comitè Polaviejista. El 1896 fou víctima d'un atemptat.

Josep Ullés i Jover (1878-1936)

Metge, cap de Serveis Mèdics de l'Hospital i del cos mèdic municipal. Vocal de la Caixa d'Estalvis. Alcalde 1912-1917/1925-1930. Políticament fou un dels puntals del salisme en l'administració municipal. El 1924 era membre de la Unión Patriótica, i el 1931 de la Junta del Partit Monàrquic.

Joan Vallhonrat i Prat (+1915)

Industrial (?) Alcalde de barri el 1904, Alcalde de la ciutat el 1906. Compromissari elecció dels senadors (1910). President de la Mina Pública (1914). Políticament estava vinculat al salisme a través de la seva procedència liberal.

Josep Ventalló i Vintó (1856-1919)

Metge. Periodista. Un dels fundadors de "La Revista Tarrasense", director de "El Tarrasense" (1889) que més endavant constituí, i director de "La Comarca del Vallès". Alcalde 1895/1900. Regidor 1915. President del Casino del Comerç (1889). El 1904 publicà La Història de la Indústria Lanera Catalana. President de l'Associació local de Periodistes (1913). Políticament, Ventalló fou l'home que revitalitzà el conservadorisme a Terrassa a inicis dels anys noranta. Dintre el Partit Conservador seguia la corrent Romerista. Excepte en comptats moments (1895-1897) de conflictes entre liberals i conservadors locals, Josep Ventalló fou un dels baluards del salisme des del seu diari "La Comarca" del qual durant molt temps fou el portantveu oficios.

Àlvar Vinyals i Aguilera (1883-1975)

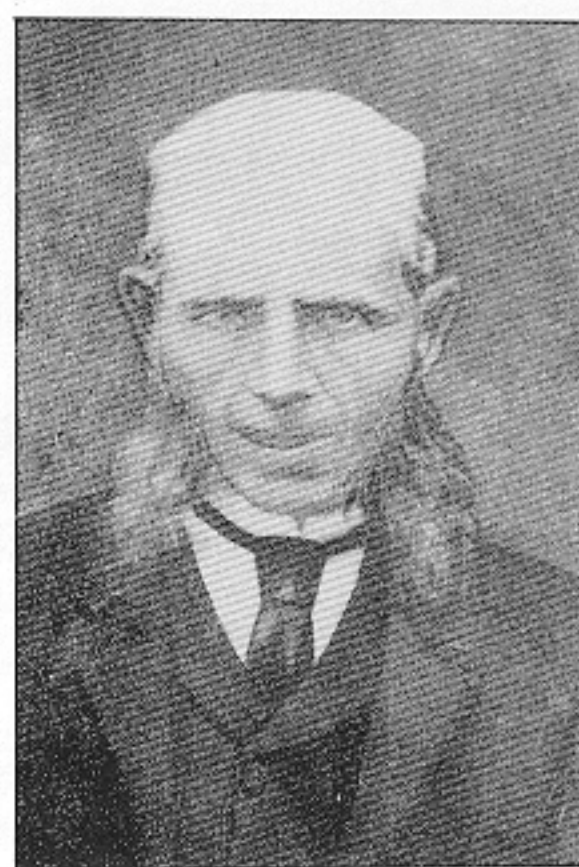
Advocat i periodista. Articles a l'Heraldo de Tarrasa i Direcció de "El Liberal" (1917). Membre de la Junta local del Foment i la millora de les Cases Barates (1912). Regidor salista 1920. Diputat Provincial 1921-1923. El 1931 formava part de la Junta del Partit Monàrquic. El 1935 presidia el Col·legi d'Advocats i l'Associació de Premsa. Políticament fou un liberal plenament partidari d'Alfons Sala.

Nota: la llista anterior no té un esperit biogràfic, sinó simplement d'explicitar la relació entre el personal salista i les institucions de la ciutat; per aquest motiu s'acostuma a indicar l'any en què l'esmentada relació s'ha constatat, sense que impliqui sempre que només es produí en aquell moment. (* Els noms que porten l'asterisc indiquen una filiació política no salista).

Després d'analitzar el personal directiu de les institucions més representatives de la ciutat, només pot extreure's una conclusió: els homes vinculats al projecte polític d'Alfons Sala dominaven d'una forma aclaparadora les principals institucions polítiques, econòmiques i socials

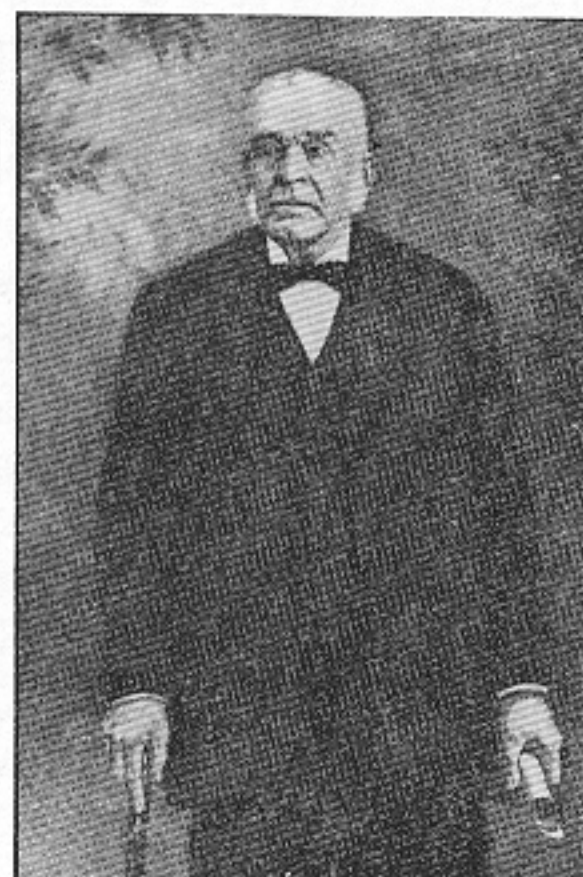
Antoni Ubach i Soler,

Jacint Bosch i Curet,

Ignasi Amat i Galí,

Jaume Vallhonrat i Rovira,

Joan Marcet i Palet,

Antoni Sala i Sallés.

(Fotos Arxiu Tobella)

de la ciutat. Durant un període de vint-i-cinc anys, menys d'una cinquena part dels càrrecs analitzats mostren una actitud divergent del salisme i en molts casos aquesta divergència es produeix després de 1917. Es tracta de catalanistes com Josep Humet, Josep O. Maurí, Josep Rigol, Pere Salom, Emili Soler Anglada o el republicà Domènec Palet i Barba. Menció especial mereixeria el cas de Francesc Salvans, que es vinculà a la Lliga Catalana en els anys trenta, però que anteriorment havia recolzat en diverses ocasions a Sala.

Com pot comprovar-se llegint els apunts biogràfics dels diferents càrrecs ciutadans, la influència dels salistes anava més enllà de les institucions de poder polític i econòmic, arribant a la premsa, a les entitats culturals (Casino Tarrasense, Círcol Egarenc i després Gran Casino⁵⁰), a entitats de serveis (Mina, Societat Gral. Elèctrica, Seguro Tarrasense-antecessor de la Mútua de Terrassa-, Condicionament Terrassenc) i a controlar un poder fàctic tan important com el Sometent. Aquest cos havia estat controlat tradicionalment pels liberals i el 1907 arribava a tenir un cens de 750 individus. Alfons Sala succeí primer el seu pare i després Jaume Vallhonrat en la direcció del Sometent al Districte, i estava envoltat d'homes de la seva plena confiança: Domingo Domingo, Josep Trilla, Josep Casas, Ramon Cortés, Joan Castella, Agustí Prat o Pere Roumens. Totes aquestes relacions, i el fet que el salisme agrupava la immensa majoria d'industrials importants de la ciutat, és el que convertí el salisme en un veritable bloc de poder local i de tot el districte.

Cal insistir en la idea que el salisme com a bloc de poder té uns antecedents anteriors al propi Alfons Sala, en homes com Jaume Vallhonrat, Jacint Bosch o Antoni Ubach i Soler, i que es projectarà en el temps més enllà de la vida del Comte d'Egara. Josep Badrinas Sala⁵¹, nebot d'Alfons Sala i fill del seu soci Benet Badrinas, va ser el veritable continuador del salisme com a bloc de poder

en els anys posteriors a la Guerra Civil. La seva influència es mantingué encara en l'alcaldia del seu gendre Josep Clapés. Però altres homes com Amadeu Torrens, veritable puntal del salisme en els anys de la República, o els secretaris de Sala, Lluís G. Ventalló i Salvador Utset, junt amb molts altres, mereixen encapçalar una llista molt més àmplia del que fou el salisme més enllà de 1925.

L'ENDOGÀMIA

L'estructura industrial terrassenca era força concentrada, amb nombroses indústries de volum mitjà i gran, la qual cosa suposava l'existència d'un empresariat potent i a la vegada més restringit que a d'altres ciutats. Els estudis de Josep M. Benaül han deixat clara aquesta tendència a la concentració industrial del tèxtil terrassenc respecte, per exemple, del sabadellenc. Els patrimonis dels industrials terrassencs eren importants, i en determinades ocasions eren complementats per propietats rurals molt notables. Antoni Sala Amat, pare del Comte d'Egara, era ja una clara mostra del que exposem. La forma de perpetuar o engrandir aquests patrimonis era, òbviament, seguir una línia adequada d'aliances matrimonials. Aquestes aliances, ja fos perquè sorgiren espontàniament per l'afinitat dels espais de relació social, o perquè foren premeditades, van teixir una xarxa tupida de relacions familiars entre els industrials terrassencs. L'endogàmia de la classe dirigent terrassenca tenia poques excepcions i tendia a dibuixar uns centres concèntrics gairebé geomètrics. Aquesta endogàmia reforçava el caràcter exclusivista i restringit de la burgesia local i era un complement perfecte del salisme. Aquest, com a vertebrador polític i com a bloc de poder, s'afermava encara més a través d'aquestes aliances de parentiu entre els principals industrials. Així, els Sala estaven emparentats amb els Amat i amb els Badrinas. Aquests ho estaren posteriorment amb els Clapés. Els Alegre s'emparentaren amb els Sagrera, i en la pròxima gene-

ració amb els Freixes, Maurí, Fontanals i Sala. Els Font Batallé entroncaren amb els Marcet Poal. Josep Garcia Humet estava casat amb Mercè Soler Puigdollers, germana del destacat industrial salista Francesc Soler Puigdollers. Francesc Garcia Humet, germà de Josep, s'emparentà amb els Torres-Falguera. I així podríem anar posant tants exemples com famílies de fabricants importants. Entre les excepcions destacades hi hauria la de l'oncle d'Alfons Sala, Pasqual Sala, que segons m'ha explicat Josep Puy, es casà en segones núpcies amb una treballadora seva i això li comportà el refús social de l'«élite» local. Podem concloure, doncs, que l'endogàmia fou una pràctica habitual entre la burgesia local, afavorint la xarxa social i institucional amb la qual el salisme mantenia el control de la ciutat. Una endogàmia absolutament digna d'un profund estudi sociològic.

APÈNDIX

Aquest estudi sobre Sala i el salisme s'acaba cronològicament el 1917 per raons d'espai. Ens queda, però, encara, una àmplia investigació sobre el paper desenvolupat per Sala en la política catalana i espanyola al voltant de l'etapa del pistolisme. Sala va encapçalar l'opció monàrquica de la UMN, amb la qual semblava voler reproduir, a escala catalana, les lluites polítiques que tenia en el seu districte des de 1917. Més endavant, Sala va presidir la Mancomunitat de Catalunya en temps de la Dictadura. Les seves relacions foren progressivament tenses amb sectors de la Unió Patriòtica, i la seva visió sobre el paper de la Mancomunitat va situar-lo en el complex entrellat de la política catalana que ha explicat Da Cal en la Història de la Diputació de Barcelona. En tot cas, sembla més propi afirmar que la Mancomunitat va desaparèixer en la Presidència d'Alfons Sala que no pas que Sala féu desaparèixer la Mancomunitat. Ideològicament, Sala seguí un procés de transició del vell liberalisme cap a les posicions conservadores de dreta pura i dura, que començaven a donar audiència a les experiències autoritàries i corporativistes que venien dels moviments contrarevolucionaris europeus. Després de la Mancomunitat, Sala rebé el títol nobiliari i anuncià la seva retirada política. L'arribada de la República va semblar desdibuixar el salisme com a opció política. A Terrassa, la Dictadura havia estat poca cosa més que la institucionalització del vell salisme. Aquest, va començar representant el 1931 l'opció monàrquica, però la progressiva dicotomització política, el desplaçà cap a l'aliança amb els tradicionalistes i la resta dels grups d'extrema-dreta. Els catalanistes de la Lliga, amb Francesc Salvans a les seves files, semblaven disposats a substituir l'espai que el salisme ja no po-

dria omplir. Altre cop, homes de la Lliga ocupaven la direcció de l'Institut Industrial i semblaven els únics en poder fer front institucionalment a l'ERC. Però les necessitats electorals forçaren l'aliança dels vells salistes i els catalanistes altra vegada. Ja no es tractava de l'aliança d'aquell consens d'inicis de segle, sinó una coalició defensiva enfront de la força republicana. Sala teòricament estava retirat, però a la ciutat continuaven funcionant organitzacions salistes, com el Centro Tarrasense o l'Agrupació Social Terrassenca. Després dels fets d'Octubre de 1934, Sala retornà a la política per apadrinar a Catalunya el Bloque Nacional de José Calvo Sotelo. El seu fill Antoni Sala, era membre de la Junta Directiva de Derecha de Cataluña (Renovación Española), partit al qual la majoria de salistes van acabar donant suport. Poc a poc, els salistes van convertir-se en l'opció de la contrarevolució, i la seva relació amb els grups autoritaris i el tradicionalisme era absoluta. La Guerra Civil va tenir a Terrassa un esclat especialment violent. Moltes de les víctimes de re-raguarda estaven vinculades al salisme. Sala visqué la guerra des de Sevilla. En el primer franquisme, Sala va ser la figura legitimadora del nou Règim i, de fet, els salistes dominaren amb una continuïtat absoluta les institucions del poder local. Falange fou sempre un instrument al seu servei. La República havia estat un amarg parèntesi pels salistes, però havia servit per demostrar clarament que el salisme, com a opció política, podia adoptar diferents camins, però com a bloc de poder continuava intacte⁵². El franquisme estalviava al salisme la lluita política: com a màxim calia controlar els sectors falangistes més radicals. La prova de què l'hegemonia del salisme continuava més enllà del propi Sala és el paper jugat després de 1939 per Josep Badrinas Sala, nebot del Comte d'Egara i veritable hereu de la seva influència política i social. El salisme com a bloc de poder es va mantenir fins que les crisis econòmiques van transformar la base econòmica —tèxtil llaner— que l'havia enlairat. El salisme, com a bloc de poder, durà fins a la crisi dels setanta. El salisme, com a opció política, es perdé entre els canals creats pel règim, però la seva empremta era present en les institucions i en el manteniment d'una versió ideològica renovada del vell terrassenisme. Alfons Sala havia mort el 1945 després de palesar la reivindicació monàrquica davant Franco. En els últims anys havia rebut homenatges i dictat conferències més religioses que polítiques. El moviment que ell havia apadrinat en l'última dècada del segle anterior continuava encara vigorós. Sens dubte, el salisme ha estat el fenomen més important de la història terrassenca contemporània i un model de bloc de poder a estudiar, comparativament amb les altres ciutats mitjanes de Catalunya.

NOTES:

- 1.- Sobre la bibliografia d'Alfons Sala anirem citant habitualment les obres següents: JOANIQUE, A. "Alfonso Sala Argemí. Conde de Egara", Barcelona, 1955. PUY, J. "Alfonso Sala i Argemí, Industrial i Polític, 1863-1945", Terrassa, 1983. UTSET, S. "El procés del catalanisme a Terrassa", Terrassa, 1970. UCELAY DA CAL, E. a "Història de la Diputació de Barcelona" (II), Barcelona, 1987, i PALOMARES, M. et altri a "Conferencias y Artículos periodísticos" del Homenaje al Excmo. Sr. D. Alfonso Sala y Argemí, Te-

rrassa, 1950. La bibliografia més completa que hi ha publicada sobre A. Sala està recollida en l'estudi de Josep Puy.

- 2.- Josep Marimon Cairol, republicà autodidacta, sempre m'havia insistit molt en l'origen agrari dels fabricants terrassencs i com això influïa en el seu tarannà i en la jerarquització que imprimien a les seves empreses. Posteriorment els estudis de JOSEP M.ª BENAUL sobre la Indústria Llanera a Catalunya confirmen aquesta apreciació. Sala és, doncs, un més d'aquest grup d'industrials que, com comenta l'amic Benaul, venien del "cigró".

- 3.- Sobre el període del Sexenni Revolucionari a Terrassa vegeu BENAUL, J. "Història de Terrassa", Terrassa 1987 i BENAUL J. "Política i Consums. La revolució de 1868 a Terrassa", "Recerques", 17 (1985).
- 4.- El Centro Tarrasense com a tal va desaparèixer el 1892 en convertir-se en Casino Industrial Tarrasense. El 1879 estava presidit per Jaume Vallhonrat i comptava amb 390 afiliats. Més endavant i durant molts anys el seu President fou Francesc Torrens, republicà progressista i forner. Narcís Argemí, Alcalde el 1881, fou un altre dels homes importants del Centro Tarrasense. No ens ha d'estranyar, doncs, que el 1913 i després el 1932 les organitzacions estrictament salistes de la ciutat recuperin aquest nom.
- 5.- Per una visió de la crítica liberal als conservadors tarrassencs, vegeu les editorials de LA REVISTA TARRASENSE el 5 i 6 de novembre de 1894. En particular els articles ressalten les polèmiques sobre la qüestió escolar i la coalició habitual entre conservadors i alguns republicans.
- 6.- Entre els liberals i l'administració Marinel·lo hi va haver un enfrontament duríssim que es va particularitzar en les opinions de La Revista Tarrasense sobre l'alcalde federal. Més d'una vegada, Vicenç Cusó, director de La Revista, va haver de respondre davant del jutge dels seus articles sense pietat contra l'alcalde. Com a mostra d'aquest enfrontament vegeu LA REVISTA TARRASENSE de 23-8-1885 i de 4-10-1885.
- 7.- Jaume Plans era una de les figures més carismàtiques del republicanisme tarrassenc que procedia de l'antic Círculo Democrático Progresista. A l'entorn de la figura de J. Plans La Revista Tarrasense i el Republicano, el maig de 1886, van mantenir una forta controvèrsia, centrant-se la polèmica en la interpretació de la revolta republicana de La Tarumba el 1869. Jaume Plans era rajoler de professió.
- 8.- Sobre aquest tema vegeu l'article que en aquest mateix dossier de la Revista Terme publica JORDI GARRETA. L'obra de referència per veure l'evolució del catalanisme a Terrassa, des d'una perspectiva salista, és UTSET, S. "El procés del catalanisme a Terrassa". Terrassa, 1970.
- 9.- Veure BENAUL, J.M.^a "La indústria llanera catalana 1814-1914", com a avanç de la Tesi Doctoral que sobre aquest tema ha realitzat.
- 10.- Al respecte "EL TARRASENSE" opinava el 18-10-89: "Nuestra industriosa ciudad hace tiempo que siguiendo el empeño de otras va tolerando obstinada y resignada el desprestigio de su representación local porque hace tiempo que los miembros más distinguidos de la localidad apuran todos los recursos a fin de esquivar la representación administrativa."
- 11.- Dintre el caràcter agrícola del districte destacava la producció vitícola. I no fou per casualitat que a l'any 1882 la Lliga de Viticultors Rabassaires de Catalunya es fundés a Rubí. Al llarg de les dues dècades de finals de segle, i vinculat al problema de la fil·loxera i dels contractes dels rabassaires, es produïren conflictes i agitacions constants. Malauradament disposem de molt pocs estudis d'aquest tema, tot i que la premsa tarrassenca d'aquests anys aporta una informació àmplia de tot el districte.
- 12.- Sobre aquest tema vegeu BENAUL, "Dues ciutats i Dues Polítiques. Sabadell i Terrassa. 1900-1923". Revista Terme núm. 3. 1988.
- 13.- Vegeu BENAUL, Josep M.^a "La Batalla dels escolapis 1856-1868" "Al Vent" núm. 70 (maig de 1974) Terrassa.
- 14.- SALVADOR UTSET en les seves Memòries inèdites, dipositades a la Biblioteca Soler i Palet, opina que Joan Barata va renunciar a l'alcaldia a causa del poc suport que va trobar entre els regidors en les primeres votacions. Barata havia estat nomenat per Reial Ordre.
- 15.- Vegeu "LA REVISTA TARRASENSE" del 16.9.1894 on denuncia taula per taula i quantitativament la falsificació de les actes. Igualment i sobre el caràcter formal de les eleccions "EL TARRASENSE" feia aquest interessant comentari el 8.12.1889, referint-se a la participació en les eleccions municipals d'aquell any: "Los electores en las listas, el vecindario en sus casas, las mesas desiertas, y algunos insignificantes grupos de coaligados en ademán victorioso en las puertas de los Colegios (...). Total una candidatura de once concejales, elegida por 200 votos, en una ciudad industrial de más de 14.000 almas".
- 16.- El 1889 Terrassa estava comunicada per carretera amb Sabadell-Barcelona, amb Rubí i Martorell, i estaven en etern projecte les de Castellar, Matadepera-Mura i Olesa.
- 17.- Com a exemple d'aquests agravis comparatius, vegeu "Seguimos en las tinieblas" de LA REVISTA TARRASENSE de 25-10-1883.
- 18.- Un exemple d'aquesta permanent comparança entre les actituds dels empresaris de Terrassa i Sabadell es troba en la polèmica que al llarg del juliol de 1889 van sostenir "EL TARRASENSE" i "LA REVISTA TARRASENSE" sobre l'actitud dels industrials sabadellencs i tarrassencs a l'Exposició Universal de París, i en concret sobre la unitat dintre cada delegació. Alfons Sala, des de les pàgines de "La Revista Tarrasense", defensava que entre els fabricants tarrassencs havia existit una total harmonia, mentre que "El Tarrasense" opinava el contrari i atribuïa a les discòrdies els minços resultats obtinguts.
- 19.- A més de ser un industrial important, Antoni Sala dedicà part dels seus beneficis a fer nombroses inversions agrícoles pels voltants de Terrassa, com ho demostra la participació de la seva firma en les Exposicions Agrícoles celebrades a Terrassa. Antoni Sala continuava així parcialment amb la tradició rural dels seus antecessors.
- 20.- Pasqual Sala ha estat, fins ara, l'home menys estudiat de la família, però de la seva importància en parlen dos edificis que resten a la ciutat i que foren construïts per iniciativa seva, l'edifici del Círcol Egarenc al carrer Sant Pere, i el Magatzem del carrer Sant Pau, seu actual de l'Institut Industrial. Coneixem també de Pasqual Sala la participació en altres empreses.
- 21.- Sobre l'activitat d'Alfons Sala com a President de la Cambra de Comerç, JOSEP PUY, en el seu llibre "Alfons Sala i Argemí. Industrial i polític. 1863-1945", la resumeix així: "Alfons Sala com a president de la Cambra de Comerç, insistirà en el tema de la reforma del codi de comerç en matèria de suspensió de pagaments: a la vegada que com a president d'una institució econòmica recol·larà qualsevol programa d'aturament de vagues o qualsevol procés d'associació patronal o tota participació de la indústria en certàmens internacionals com va ser la de l'Institut Industrial de Terrassa en l'exposició de Xicagó." A més Sala va participar activament en totes les gestions adreçades a preservar el proteccionisme i intervingué posteriorment en el procés regeneracionista impulsat per les Cambres de Comerç de l'Assemblea de Saragossa, el 1898.
- 22.- La lectura franquista de Sala considerava la seva vinculació al liberalisme com accidental, sense acceptar mai que Sala hagués tingut una veritable vocació liberal. Vegem l'opinió que sobre aquest particular donava Miquel Palomares: "Porque si es cierta su adhesión al partido liberal no lo es menos que, en aquellas épocas el liberalismo era una especie de nebulosa, ya que, si no faltaron personas que lo repudiaban, aún andaban entre sombras, las luego adivinadas orientaciones y contubernios influyentes en dicha tendencia". (MIQUEL PALOMARES, Homenaje al Excmo. Sr. D. Alfonso Sala y Argemí, Conde de Egara, Conferencias y Artículos Periodísticos. Terrassa, 1950).
- 23.- Antoni Sala va connectar el seu fill amb Rius i Taulet, alcalde de Barcelona, i d'aquí nasqué la col·laboració d'Alfons Sala en els treballs de l'Exposició Universal de Barcelona el 1888.
- 24.- LA COMARCA, 24.4.1897. El 1.5.1897 La Comarca continuava els seus atacs al caciquisme liberal en els següents termes: "Terrassa no es pueblo rural de la edad media, para que se tolere por más tiempo que el caciquismo fusionista ejerza feudo sempiterno. La época del feudalismo pasó para no volver y el feudalismo que aquí se dice liberal, fué siempre el más tirano de los feudalismos."
- 25.- LLUÍS G. VENTALLÓ a "Notas biográficas de D. José García Humet", Terrassa, 1964, considera que la dimissió de Josep Garcia Humet de la Presidència de l'Institut Industrial va ser motivada per un afer relacionat amb una comanda militar de 20000 mantes destinades a l'exèrcit de Cuba. Segons Ventalló, per assegurar la comanda Garcia humet va proposar rebaixar el preu de fabricació i va anar a Madrid a negociar-la. Allà va descobrir que alguns industrials tarrassencs, en desacord amb el preu proposat, pretenien impugnar la comanda. Davant aquesta mostra de desconfiança Garcia Humet va presentar la dimissió. És probable que en aquest cas, ambdós factors incidissin en la decisió presa per Josep Garcia Humet.
- 26.- Durant tot el 1899 els enfrontaments sobre la figura de Josep Ventalló foren contants entre Egara, òrgan dels cacs segons La Comarca, i aquest diari que era propietat del propi Ventalló. La campanya per les eleccions municipals de 1899 no va ser tan dura com la de 1897 perquè els fusionistes no van presentar batalla, però en canvi es produí una enorme polèmica a l'hora d'escollir l'alcalde, ja que en aquesta ocasió no es seguí el mètode del nomenament. Finalment l'alcaldia fou per Francesc Belil, en detriment de Ventalló.

- 27.- La bibliografia bàsica de referència és RIQUER, BORJA "Lliga regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme", Barcelona 1977, pàg. 97 i ss. i SOLÉ TURA, JORDI "Catalanisme i Revolució burgesa", Barcelona 1967. Solé-Tura és qui apunta aquesta divisió cotoners-llaners en referència al seu catalanisme i respectius interessos econòmics.
- 28.- Vegeu EGARA, 18.12. 1898.
- 29.- Un Tarrasense liberal. "22 de julio de 1872 - 22 de julio de 1909". La crisis del liberalismo tarrasense. "Bosquejo de actualidad". Terrassa, 1909. En la seva pàg. 7 es pot llegir: "Tarrasa, la Tarrasa de hoy, puede casi asegurarse que no es ya liberal, especialmente en sus clases burguesas y acomodadas. Al revés de pasados y ya remotos tiempos, hoy no lo son ya, por lo general, sus hombres más significados, los que por su posición o categoría social alternan y se rozan con el resto de España." L'autor considera que la progressiva influència del clericalisme ha fet desertar la burgesia i la classe mitja del seu caràcter liberal. Cosa que, afegida al seu conservadorisme social, ha fomentat la difusió d'idees radicals i anarquistes entre els treballadors locals. "El liberalismo burgués de muchos tarrasenses ha sido siempre refractario a los deberes de su misión democrática local, eludiendo sistemáticamente todo roce y todo contacto con nuestros Centros y Asociaciones obreras, cuyas aspiraciones socialistas ha tomado como fuego que amenaza su despensa...". Finalment l'opuscle acaba condemnant també el sectarisme obrerista i catalanista i reivindicant l'autèntic liberalisme que la "burguesia liberal, ese conglomerado semialfonsino, semirepublicano y semineutro" ha usurpat.
- 30.- Sobre Sala i el proteccionisme, vegeu la conferència de PERE GUAL VILLALBÍ "Don Alfonso Sala y el ambiente económico de su tiempo" a "Homenaje...", opus cit". Segons P. Gual, Sala destacà per la seva actitud realista davant l'economia i, per la fidelitat als seus principis proteccionistes, no va arribar mai a ocupar un ministeri. Segons Gual, les campanyes proteccionistes de Sala comencen el 1894, continuen el 1895 i el 1905 i culminen el 1906 amb la seva retirada del Partit Liberal.
- 31.- Sobre l'activitat parlamentària de Sala vegeu, SALA, A. "Discursos Parlamentarios", Barcelona, 1927. En concret la separació del partit liberal es troba a les pàgs. 230-231.
- 32.- Al respecte JOSEP PUY, opus cit. pàg. 25, diu: "Sala juntament amb Sallarès i Pla, cacic i industrial sabadellenc i antic president del Foment de Treball Nacional, seran defensors d'una 'reglamentació' del treball i no d'unes millores concretes o reduccions d'honoraris, pensant sempre en les perilloses repercussions que per a la indústria podrien tenir".
- 33.- No coneixem documentació o bibliografia que acrediti la posició de Sala referent a la Llei del Descans Dominical (1904) ni a la Llei de Vagues (1909).
- 34.- "Discursos Parlamentarios", pàg. 86-89.
- 35.- "Discursos Parlamentarios", pàg. 89.
- 36.- "Discursos Parlamentarios", pàg. 277 i ss.
- 37.- UTSET, SALVADOR. "El procés del Catalanisme a Terrassa", Terrassa 1970. Pàgs. 219-222.
- 38.- CAMBÓ en les seves "Memòries (1876-1936)" (Barcelona, 1981) expressa la següent opinió sobre el polític terrassenc: "...Alfons Sala, el Diputat de Terrassa, que en venir les eleccions de la Solidaritat, si no decidí incorporar-s'hi pels seus lligams amb el Partit Lliberal, no volgué oposar-se al moviment, i retirà la seva candidatura. En aquell temps Sala no havia adoptat encara l'actitud de després enfront a les aspiracions catalanes. Al contrari, es plaïa en manifestar les seves simpaties i tenir amb Prat i amb mi les més afectuoses relacions personals." (pàg. 202).
- 39.- Per a un major aprofundiment en el tema de les relacions salisme i catalanisme, vegeu l'article de JORDI GARRETA en aquest mateix dossier.
- 40.- JOAN LLONGUERES, en les seves exquisides Cròniques d'Ínfima Civilitat dedica força articles a Solidaritat Catalana i al candidat Hurtado, descrivint així la nova etapa que encetava la ciutat: "Terrassa no ha de suplicar el dret a la vida. Terrassa no ha de regraciar a cap govern les concessions de justícia. Terrassa no ha de subjectar-se mansament a cap oligarquia política. Terrassa no ha d'anar vergonyosament al encasillat. Terrassa no ha de ser una ciutat de buròcrates que viuen ab la esquena doblegada. El seu dever és molt més elevat que això: el terme de sa grandesa és infinitament més enllà. Terrassa ho pressentia de molt temps i de molt temps ho desitjava: més ara, ab la paraula franca i decisiva i ab el gest poderós i irresistiblement impulsu de l'Amadeu Hurtado, ha vist obrir-se les portes del seu pervindre redemptor i ha volgut imposar conscientment sa voluntat omnipotent per dessobre tots els petits egoismes i fins prescindint en absolut, en la solemnitat d'aquest especialíssim moment històric, d'amistats i favors i compromisos i agraïments. Oh gest de llibertat! Ave Terrassa dels temps nous!"
- 41.- Utset en el "Procés del catalanisme a Terrassa" explica detalladament les negociacions entre Garcia-Humet i els lerrouxistes i exposa la següent hipòtesi de matemàtica electoral: "El cens electoral era en aquella data d'uns 6000 electors; 2000 d'ells eren incondicionals del senyor Sala; o sigui que sense fer cap gestió prop d'ells, s'hi podia comptar; les gestions del personal addicte venien a facilitar uns 1500 vots d'augment als esmentats vots espontanis, i així ja en reuníem 3500. Si descomptàvem aleshores uns 1000 vots nuls per absents o per malalts, només li quedava a l'adversari solidari com un miler de vots, xifra que tots els que portàvem aquella elecció creïem que no hauria obtingut mai el candidat solidari." (UTSET, opus cit. pàg. 57).
- 42.- LA SEMBRA, 21-2-1907.
- 43.- Vegeu UTSET, S. Diario de Actuaciones del Excmo. Señor Alfonso Sala y Argemí. Inèdit. pàgs. 236-237.
- 44.- Segons VENTALLÓ, L. a Homenaje..., pàg. 56, "La Veu de Catalunya" comentava així la dimissió d'en Sala: "L'atmosfera d'incompetència, d'informalitats polítiques, d'ineptituds que constitueixen l'ambient en el qual viu, i del qual viu la política idònia, s'ha fet irrespirable al bon català que sacrificant-se havia acceptat el càrrec de Director de Comerç i d'Indústria. El senyor Sala després de tres mesos de lluita contra l'hostilitat del Govern per tot allò que representés una mida beneficiosa a la col·lectivitat, ha tingut de dimitir... I el senyor Sala, com s'han complagut reiteradament en declarar els nostres homes és abans que tot un patriota sencer i un ciutadà recte. Per això no ha pogut viure en l'ambient de baixa política en que viu el Govern... És de ponderar l'enteresa del prestigiós terrassenc que tantes vegades ha sabut avantposar la seva dignitat de català a la disciplina política i de partit. En Sala és abans que tot home de convenciment i amant de la seva terra..."
- 45.- UTSET explica en el "Diario de Actuaciones...", la formació del "trust" d'industrials terrassencs encapçalats per Sala en el marc d'una visita de representants francesos a la finca de Can Amat d'Alfons Sala.
- 46.- Aquest és un dels reptes pendents en l'estudi del salisme que no serà complet fins que no disposem d'històries locals que enfoquin aquest tema, de Rubí, Sant Cugat, Olesa i tots els pobles petits que completaven el districte. Només a tall d'exemple diguem que a Olesa l'entitat Casino Recreatiu Olesanès era coneguda tradicionalment com "els salistes", existint en la mateixa localitat un equip de futbol amb aquest mateix nom. (Vegeu SAUMELL J. et al·tri, Olesa Aimada, Olesa, 1981). També a BENCOMO E. et al·tri. Aproximació a la història de Rubí trobem ja alguna referència a Alfons Sala, però no hi ha una anàlisi de les relacions de poder que hi establiren els salistes.
- 47.- Com a exemple podem posar l'Ajuntament de 1906-07 presidit per l'Alcalde salista Joan Vallhonrat, que era l'únic liberal davant 15 regidors de la Unió Republicana, un regionalista i un independent.
- 48.- A PUY, JOSEP, opus cit. pàgs. 26-27 trobem un exemple clar de les gestions de Sala pels nomenaments d'alcaldes. Al respecte Puy escriu: "Sala mantenia, també una bona amistat amb en Dato, havent intercanviat opinions, en d'altres moments, sobre la designació de determinat batlle per Decret. El 2 de juliol de 1899, el diputat terrassenc li escrivia una carta proposant a Francesc Belil Roue com alcalde i entre altres coses li comentava el següent: 'es nombramiento por el cual tengo verdadero interés, puesto que se trata de la cabeza de partido de mi Distrito y por tratarse además de una población industrial en la que preciso tener mucho cuidado en la elección de la persona que ha de estar al frente del Municipio'. Evidentment Belil va ser alcalde el 1899.
- 49.- Vegeu la narració de SALVADOR UTSET sobre la Tupinada de Rellinars en aquest mateix Dossier de Terme.
- 50.- L'entitat recreativa i cultural purament salista fou el Gran Casino, nascut arran de les discrepàncies catalanistes en el Círcol Egarenc. La primera Junta del Gran Casino estava composta per homes plenament vinculats al salisme: Francesc Garcia Humet (President), Joan Duran Gelabert, Benet Badrinas Poll, Josep Aymerich Grané, Lluís Muncunill i Parellada, Joan Chevalier Robes, Salvador Utset Payas, Agustí Armengol Jover i Pere Domingo Sabater.
- 51.- Josep Badrinas Sala (+ 1973). Industrial de la Casa Sala i Badrinas. Membre destacat de l'Institut Industrial, del qual fou Vicepresident de 1921 a 1925 i President el 1926 i de 1939 a 1948. Regidor salista el 1922. El gener de 1931 era membre del Comitè Monàrquic de Terrassa i candidat a les eleccions l'abril d'aquell any. El 1935 era vice-president de l'entitat salista Agrupació Social Terrassenca. Després de la Guerra Civil ocupà gran quantitat de càrrecs: Sots-director del Sector Lana del Sindicato Nacional Textil (CNS) 1940-41, President de la Mina Pública, President d'AGILESA, membre de la Junta del Banc Comercial de Terrassa i de la Caixa d'Estalvis de Terrassa, del Foment de Terrassa, del Gran Casino, de la Junta del Economato Familiar 1942-43, de la Comissió Pro-vivenda 1946, de la Creu Roja, de la Junta Parroquial, de l'Asil Busquests. Josep Badrinas fou sens dubte l'home més influent de la Terrassa de postguerra i a través dels seus contactes a Madrid —Josep Biosca— va ser el veritable hereu d'Alfons Sala al front del salisme.
- 52.- Vegeu MARCET, X. "Terrassa, 1939. Exploració d'una continuïtat", a L'Avenç, núm. 126, maig 1989.